T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA BİLİM DALI

PSYCHEDELIC AKIMININ GÖRSEL KÜLTÜR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ALBÜM KAPAKLARI ÖRNEĞİ: NEMRUD ALBÜM KAPAĞININ İKONOGRAFİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beril DİLCAN

KOCAELİ 2016

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA BİLİM DALI

PSYCHEDELIC AKIMININ GÖRSEL KÜLTÜR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ALBÜM KAPAKLARI ÖRNEĞİ: NEMRUD ALBÜM KAPAĞININ İKONOGRAFİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beril DİLCAN

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Kerim KARAGÖZ

KOCAELİ 2016

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA BİLİM DALI

PSYCHEDELIC AKIMININ GÖRSEL KÜLTÜR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ALBÜM KAPAKLARI ÖRNEĞİ: NEMRUD ALBÜM KAPAĞININ İKONOGRAFİK ANALİZİ

Tezi hazırlayan: Beril DİLCAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 07.09.2016 2016/16

Jüri Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Kerim KARAGÖZ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mehmet ÜSTÜNİPEK

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mehmet ARSLANTEPE

Jüri Üyesi (Yedek) : Yrd. Doç. Dr. Mert GÜRER

KOCAELİ 2016

TEŞEKKÜRLER

Başta bana bu konunun engin kollarını sunan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Kerim Karagöz olmak üzere desteklerini esirgemeyen Kocaeli Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi'ndeki tüm hocalarım ve çalışma arkadaşlarıma, zamanlar kötüye gittiğinde de yanımda olduklarını bilmenin güvencesiyle beni yalnız bırakmayan annem, babam ve anneanneme, kız kardeş eksikliğini hiç hissettirmeyen, akademik olarak güçlenmemi benden fazla isteyen ve bunu kendi sınırlarım içinde başarmamı sağlayan Arş. Gör. Eylül Altundaş'a, evimde huzuru bulmamı sağlayan, ruhumu doyuran ve maddi manevi hiçbir desteği esirgemeyen Meltem Güneş'e ve Yavuz Ali Ersöz'e, akademik ve psikolojik desteği sayesinde yürümem gereken yola beni geri çeken Dr. Hülya Koçyiğit Dağ'a, tasarımlarını ve akademik deneyimini büyük bir alçakgönüllülükle paylaşan Prof. Dr. Betül Dengili Atlı'ya ve beni kendisiyle tanıştıran, müzik ve tasarım aşkımı yeniden ateşleyen Rainbow 45'e, tezin büyük bir kısmını yazdığım, mekanların da destek olabileceğini gösteren Kahve Coffee Shop'a ve benimle birlikte tüm süreci yaşayan Kahve ailesine en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Rita'ya

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....vii

ABSTRACT.....viii

ŞEKİLLER LİSTESİ……ix

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

UYUŞTURUCU MADDELERİN PSYCHEDELİC İLE İLİŞKİSİ

1.1. Psikoaktif Maddelerin Fizyolojisi.……...……...……...7

1.1.1. Psikoaktif Maddelerin Genel Tanımı ve Etkileri …….……...……...9

1.1.2. Psikoaktif Maddelerin Taşınım Yolları …….....…..…….12

1.1.3. Varsanılar(Halüsinasyonlar)……...……..……...….13

1.2. Psikoaktif Maddelerin Kültürel Kullanımı …….……...…….15

1.2.1. Psikoaktif Maddelerin Erken Dönem Kullanımı.…….....….....17

1.3. Psychedelic Kavramı …….…….....……...…….19

1.3.1. Psychedelic'in Yükselişi.…….....20

1.4. Psikoaktif Maddelerin Beyinsel Anormalilerle İlişkisi …..……...…….21

1.4.1. Psikoaktif Maddelerin Yaratıcılıkla İlişkisi.…….....….....….....24

1.4.2. Sinestezi.…….....….....27

İKİNCİ BÖLÜM

PSYCHEDELİC KÜLTÜR (PSYCHEDELİA)

2.1. Karşı-kültür.....32

2.2. Psikoaftik Maddelerin Bireyde Yarattığı Algı Deşimleri.....34

2.2.1. Renk ve Şekiller 35

2.2.2. Zaman ve Uzam 38

2.2.3. Sanatsal Değişimler 40

2.3. Değişen algı Durumlarının müzik ile ilişkisi.....43

2.3.1. Psychedelic Müziğin Gelişimi 46

2.3.1.1. Caz kökeni 49

2.3.1.2. Garage Grupları 50

2.3.1.3. Psychedelic Müziğin Altın Çağları.....51

2.3.1.4. Psychedelic'den Progressive Rock'a.....56

2.3.2. Türkiyede Psychedelic Kültür ve Müzik.....58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME

3.1. Araştırmanın Yöntemi.....60

3.2. İnceleme.....61

SONUÇ.....69

KAYNAKÇA.....71

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA BİLİM DALI

PSYCHEDELIC AKIMININ GÖRSEL KÜLTÜR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ALBÜM KAPAKLARI ÖRNEĞİ: NEMRUD ALBÜM KAPAĞININ İKONOGRAFİK ANALİZİ

ÖZET

Psychedelic sanat akımı benzersizliğini döneminin politik ve kültürel olaylarından alan, 1960 ve 1970'lerin görsel ve işitsel sanat yapıtlarını derinden etkileyen bir sanat formudur. Psychedelic Rock ise günümüzde hala varlığını sürdüren bir müzik akımıdır. Bu akımın doğuşu albüm kapağı tasarımlarını da etkilemiştir. Akımın gelişmesinde sosyo-kültürel etkenler büyük rol oynarken psikoaktif maddelerin kullanımı akıllarda soru işareti olarak kalmıştır. Madde kullanımının görsel ve işitsel yaratı üzerindeki etkileri hala tartışılmakta olan bir konudur.

Bu tez çalışmasının amacı seçilen müzik gruplarının albüm kapakları üzerinden yapılan analizin türün kapsamlı özelliklerini ortaya çıkarması ve bu özelliklerin varsanılarla ne kadar ilişkili olduğunun tespit edilmesidir. Bu bağlamda yapılan üç aşamalı analiz ile seçilen albüm kapaklarının üç elementine dikkat edilmiştir; grafik, renk ve tema. Bu elementlerin kulanım amaçları, şekilleri ve taşıdıkları kültürel mesajlar bu çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimler: Psychedelic, Psikoaktif Maddeler, Albüm Kapağı, İkonografik Analiz

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA BİLİM DALI

EFFECTS OF PSYCHEDELIC MOVEMENT ON VISUAL CULTURES: ALBUM COVERS: ICONOGRAPHIC ANALYSIS OF NEMRUD ALBUM COVER

ABSTRACT

Psychedelic art is an art form which takes its uncommonness from the political and cultural circumstances of the era and it affects 1960's and 1970's music and visual arts. Psychedelic Rock genre still contunius its existence today. Birth of this genre affects the album cover art. Socio-cultural factors has a remarkable efects on the progress in this genre however the effects of drug usage is left a questionmark on minds. Drug usage on creativity is still a contradictive topic.

The purpose of this dissertation is to reveal the comprehensive features of the genre by the analysis of the selected music band's album cover arts and find out its relations with hallucinations. In the light of the given content, there are three elements which will be searched in the selected album cover arts with a three stage analysis method. These elemets are; graphics, color and the theme. Examine the usage purposes, forms and the messages carried by these elements are the main purpose of this study.

Key Words: Psychedelic, Psychoactive Substances, Album Cover, Iconographic Analysis

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ön Kapak..……...…..…….……...59

Şekil 2: İç Kapak……...……..…...…….59

Şekil 3: Ön Kapak – Doğa Ana sembolü…..……..……..……..61

Şekil 4: Ön Kapak – Doğa Ana sembolü ayrıntı…….…….…...61

Şekil 5: Ön Kapak – Dans sembolü 1.....…….……..…..……..62

Şekil 6: Ön Kapak – Dans sembolü 2.....…….……..……..62

Şekil 7: Ön Kapak – Dağ sembolü .....……...63

Şekil 8: Ön Kapak – Dans kadın-erkek sembolleri.....……..64

Şekil 9: Ön Kapak – Davul/bendir sembolü.....……...65

Şekil 10: İç Kapak – Gökkuşağı sembolü ……...……...66

Şekil 11: Ön Kapak – Gökkuşağı sembolü……..…...66

Şekil 12: İç Kapak – Aslan başı sembolü……...……67

Şekil 13: İç Kapak – Göktürk Alfabesi yazıları.....…….68

GİRİŞ

Günümüzde Psychedelic terimi geçmiş 40 yılın ardından pop kültürünün filtresinden geçtikten sonra yaygın bir kullanıma kavuşmuş olabilir. Psychedelic dönem özü itibariyle tarihsel bir süreç olarak görülmekte ve o dönemin sanatını inceleyen sergilemeler son on yıl içerisinde çoğunlukla poster ve albüm kapağı gibi tüketim ürünleri olarak zaman zaman yüzeye çıkmaktadır (Rubin, 2010: s. 15).

Ancak terimin daha kesin ve daha az karmaşık tanımları da mevcuttur. "dictionary.reference.com" a göre sıfat olarak geçen kelimenin üç anlamı vardır;

1. Bazen çeşitli algı bozuklukları ile halüsilasyonların ve çoşku ya da mutsuzluk gibi aşırı duyguların eşlik ettiği yoğun duyusal algının şiddetli hissiyatı ile nitelendirilmiş duyusal durum.

2. Bu duyusal durumu yaratan LSD, meskalin ve psilosibin gibi çeşitli uyuşturucular.

3. Bu duyusal durumdayken yaşanan deneyimlerin yeniden yaratımları, resimler veya sesler: psychedelic resim. (http://dictionary.reference.com/browse/psychedelic)

Robert C. Morgan Psychedelic kitabında terimi kendi kelimeleri ile şöyle açıklıyor; "Benim Psychedelic görüşüme göre, onun yarı bilimsel bir terim olarak işlevi, – çoğunlukla uyuşturucu kullanımı dahilinde oluşan- değiştirilmiş algı durumunun sonucu olarak coşkun duygular ve/veya kavramsal farkındalık yaratmak. Bu, zaman içinde sonsuz bir an yaşamaktan, içsel gerçekliğin yoğun bir şekilde çatışan ya da hayali bozulmasına kadar değişen bir aralıktaki derin ruhsal veya duygusal deneyimleri içerebilir (Rubin, 2010: s. 41).

Psychedelic terimi 1956 yılında İngiliz psikiyatrist Dr. Humphry F. Osmond tarafından varsanısal deneyimlere atfedilen bilimsel bir referans olarak ortaya atılsa da 1960'ların ortasında başını Dr. Timothy Leary'nin çektiği LSD destekçilerinin psychedelic uyuşturucu kullanımını ülke çapında yaygınlaşmasını ortaya atmasına kadar aktif olarak kullanılmadı (Rubin, 2010: s. 15).

Humphry Osmond'ın erken dönem çaışmalarından birine göre, halüsinojenler konusunda bir araştırmacı olan Heinrich Klüver 1920 yılında meskalin konusunda psikoloji dünyasının ilgisini toplamaya çalışsa da bu konuda çok ufak bir başarı elde edebildi (Lundborg, 2012: s. 150). Kenevir, LSD ve diğer "doğal" maddelerin halihazırda elaltından alınabilirliği ve bahsi geçen halüsinojenik yıllarda gençlik kültürüne girişi göz önünde bulundurulduğunda bazı sanatçıların çalışmalarında tema olarak psychedelici kullanmaya yönelmeleri makul görülebilir (Rubin, 2010: s. 43). Bu deneyimi sağlayan uyuşturucular olarak görülemez. Maddeler başlı başına ancak anahtar olabilecek konumdadırlar. Aklı açmakla birlikte sinir sistemini sıradan yapısının dışına çıkartırlar. Bu deneyimin doğası ortam ve ortam hazırlamak üzerine kuruludur (Leary, 1995: s. 3). Doğru ortam sağlandığı takdirde kişi kırık bir cam yada amatör doğaçlama müzikler gibi zihnin normal durumunda keyif alamayacağı şeylerden varsanısal bir zevk duyabilir (Lundborg, 2012: s. 311).

Sonuçlara bakıldığında uyuşturucular psychedelic estetik algısı için zorunlu değildir. Psychedelic deneyim bilincin yeni dünyalarına yapılan bir yolculuktur. Bu deneyimin kapsamı ve içeriği sınırsızdır. Karakteristik özellikleri ise sözel kavramlar, zaman ve uzam dışılık, ego ve kimliğin ötesindedir. Bilincin sınırlarını genişleten bu deneyime duygusal yoksunluk, yoga egzersizleri, disiplinli bir meditasyon veya tamamen rastgele de ulaşılabilir (Leary, 1995: s. 3). Psychedelic yolculuk pek çok bileşenden oluşur. Yolculuğu yapan kişinin zaman algısı ile oynanırken dayanıklılık kaybı yaşanabilir. sosyal dünyanın farkındalığı, yapay bir çevre oluşturmak ve geçiş evreleri gibi deneyimler olası olmakla birlikte gerçek olarak nitelendirdiğimiz herşey tamamen aksi gibi görünebilir (Rubin, 2010: s. 52).

Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasının amacı, psychedelic sanat yapıtlarının içeriklerinin incelenerek, yapıtın yaratım aşamasında etki eden farktörlerin Nemrud grubunun Nemrud albüm kapağı üzerinden analiz edilmesidir.Bu bağlamda öncelikle psychedelic sanatı etkileyen birincil ve ikincil faktörler tespit edilmiş, kültürün ve diğer değişkenlerin semboller aracılığı ile kullanımına değinilmiş ve inceleme kısmında bu faktörler Nemrud kapağında gözlemlenerek ve kapağın tasarımcısı Betül Dengili Atlı ile yapılan görüşmeler sonrasında sonuca ulaşılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Psychedelic sanat ve yaratıcılık ilişkisi ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelendiğinde birçoğunun fen bilimleri alanında gerçekleştirildiği görülmektedir. Güzel sanatlar altında gerçekleştirilen çalışmalar ise türün estetik algıları üzerinde yoğunlaşmıştır. İletişim alanında bu konuda yapılan çalışmaların az olması ve Türkiye'de psychedelic rock ve progressive rock çalışmalarına rastlanılmaması tez çalışmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamada kültürün özellikle yerel çalışmalarda ne şekilde kullanıldığına ve nasıl etkiler barındırdığına dair yapılacak olan incelemenin bu konuda daha sonra yapılacak olan çalışmalara değerli veriler sunacağı düşünülmektedir.

Problem

Çalışmanın temel problemini, psychedelic sanat ürünlerinde kullanılan renk, şekil, desen ve sembollerin, sanatçının ya da tasarımcının yaratma sürecine nasıl dahil olduğunun tespit edilmesi oluşturmaktadır. Bu problem çerçevesinde beynin işleyişi ve psikoaktif maddelerin etkileri incelenmiş, kullanım amaçlarına değinilmiş

ve üretim sürecinde anahtar rol oynayabilecek alternatif metodlar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmada alt problemler olarak belirlenen aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Psikoaktif uyuşturucular beyni nasıl etkilemektedir?

2. Kültürel öğelerin yaratım sürecindeki rolü nedir?

3. Psychedelic kültürün karşı-kültür içerisindeki yeri nedir ve diğer sanat akımları üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

4. 60'lı yılların popüler kültüründe derin izler bırakan psychedelic sanatın günümüzdeki yansıması nasıl olmuştur?

Varsayımlar

Psychedelic sanat üzerinde prsikoaktif maddelerin sadece anahtar görevi gördüğü, anahtar görevini farklı oluşumların da sağlayabileceği düşünülmektedir. Yaratıcılık ve uyuşturucu maddeler arasındaki ilişkinin yaratıcılık ve kültür arasındaki ilişkiden daha öte olmadığı, hipnoz, meditasyon yada yoğunlaşma gibi farklı deneyimlerin de yaratıcılık üzerinde benzer etkiye sahip olduğu ön plana çıkartılması gereken bir gerçektir.

Başarılı bir sanat yapıtının değerlendirilmesinde içerisinde bulunduğu kültür dışlanamaz bir öğedir. Ayrıca sanatçının altyapısı, kullandığı teknik, aldığı eğitim ve motivasyonları önemlidir. Bu bağlamda yaratıcılık üzerinde tek anahtarın psikoaktif maddeler olmadığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu tez çalışması, progressive rock grubu olan Nemrud'un Nemrud isimli albüm kapağı ile sınırlandırılmıştır.

Müzik ve tasarım, kültürel öğelerle içiçe yürüyen alanlardır. Bu sebepten ötürü sembollerin derinlemesine incelenmesinde daha büyük bir imkan tanıyacağı için Türk kültürünün öğelerini kullanan, Türkiye çıkışlı bir grup tercih edilmiştir. Türün popüler dönemi çoğunlukla 60'lar ve 70'leri içerdiğinden öncelikle o dönemler araştırılmış, ancak bilgilere ulaşım açısından kolaylık sağlayacağından ve birincil elden bilgilerin daha kesin sonuçlara ulaşmakta yardımcı olacağından yaşayan bir tasarımcının çalışmaları tercih edilmiştir. Böylelikle hem tüm çağları etkileyen ve kültürel izler bırakan psychedelic sanatın günümüze yansımaları incelenmiş olup hem de birincil kaynaklı sağlam bilgilere ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

UYUŞTURUCU MADDELERİN PSYCHEDELİC İLE İLİŞKİSİ

Tüm bitkisel yatıştırıcı ve uyuşturucular, doğada yetişen ve dinçlik kazandıran meyveler, köklerden elde edilen halüsinojenler tarihin başlangıcından beri insanlığın bilgisi dahilindedir ve sistematik şekilde kullanılmıştır. Bilincin doğal değiştiricilerine modern bilim de kendi sentetik kotasını eklemiştir (Huxley, 2015: s. 53). Meskalin'in diğer maddelerden daha az zararlı olması ve uygun miktarlarda alındığında bilinç durumunu derin bir şekilde değiştirdiğinden psikologlar bu maddeye özel bir yer verme konusunda hemfikirdi. Ancak bu hammadde bir çöl kaktüsünden elde ediliyordu bu sebeple ulaşımı yetersiz ve sınırlıydı. Kimyacıların bu alkaloidi yalıtması ve ardından yapay olarak üretmesi sınırların ortadan kalkmasını sağladı. Meskalin ve adrenalin arasındaki benzerliğin farkedilmesinin ardından çavdar mahmuzundan elde edilen ve son derece etkili bir halüsinojen olan liserjik asidin bu iki maddeyle olan biyokimyasal yakınlığı ortaya çıktı. Adrenalinin parçalanmasından ortaya çıkan andrenokrom maddesi neden olduğu belirtiler ile meskalin kullanımı sonrası oluşan belirtiler benzerlik gösteriyordu. Andrenokrom maddesi büyük ihtimalle insan vücudunda kendiliğinden oluşmaktadır. Bu da küçük bir dozu bile bireyin bilincinde derin değişikliklere neden olabilecek maddeleri vücudumuzun üretebileceğini gösterir (Huxley, 2015: s. 8-9).

1.1.Psikoaktif Maddelerin Fizyolojisi

Bağımlılık toplumbilim terimlerinde bir kişi, toplumsal küme ya da toplumun siyasal, ekonomik, ekinsel vb. bakımlardan başka kişi, küme ya da toplumların güdüm ve yönetimi altına girmesi durumudur (Coşkunol, 2016: s. 16). "Pek çok araştırmacı madde bağımlılığı ile kompulsif davranışı birleştirmektedir" (Gönül, 2016: s. 9).

Öğrenme ve hafızanın şekillendirilmesi esnasında beyin fiziksel ve kimyasal değişikliğe girmektedir. Genetik bilgiyi aktaran sinyal yolları ve gen ekspresyonunun başlatımını içeren sinaptik plastisite sürecinin belli nöronlar arasında var olan iletişime işaret göndermesi sonucunda bu iletişim daha etkili olabiliyorken diğer bağlantılar durmakta ve sinir hücreleri arasında yeni sinapslar üremektedir. Öğrenmek gibi unutmak da aktif bir süreçtir ve tek bir bilgi bile farmakolojik yada farmakolojik olmayan müdahalelerle tüm süreci değiştirme ihtimalini genişletmektedir. Denekler bir anıyı bastırdıklarında yan prefrontal korteksin aktif hale geldiği ve hipokampüsteki aktivitenin düştüğü gözlemlenmiştir. Yan prefrontal korteksin anıyı düzenlemek için hipokambüsü köreltmesi, bireyin kötü bir duruma olumlu bir yaklaşım yaratması halinde, duyguların amigdala aktivitesini köreltmesine benzer bir rol oynar (Lanni vd 2008: s. 197-198).

Dikkat, bilgi işleme sürecinde bazı şeylere öncelik veren, bazılarınıysa görmezden gelen, seçici bir bakış olarak tanımlanabilir. Geleneksel olarak insanda dikkat ikiye ayrılır. İlki bütünsel dikkat, ikincisi ise uzamsal bir nesneye veya şekle değinen seçici dikkattir (Lanni vd 2008: s. 201). Tüm duyusal ve motor bilgilerin karmaşıklığı ve onların toplanan nöronları beynin ayrı kavramsallaştırma sistemi tarafından filtrelenmekte ve gereksiz bilgiler ayrılmaktadır. Bilgiyi işleyen normal kalıplar arasındaki boşluktan belli bir çeşit kavrayış elde edilebilir. Böylelikle göz ardı edilen bir takım bilgi görünür hale gelir. birey daha fazla bilgi kalıbını görüp hisseder ve zamanın uzadığını ve yavaşladığını deneyimler (Fachner, 2002: s. 11-12).

Hipnoz ve psychedelic maddeler yaratıcı esinin köklerinin bulunduğu konuşma öncesi alana geçişteki engeli kaldırmakta etkildir. Bu araçlarca ortaya çıkarılan değişen bilinç durumları, yaratıcı eylemleri besler, çünkü yaratıcılık temel olarak kökeninde konuşma öncesi ve bilinç dışıdır. (Krippner, 1968: s.50)

Bilimsel bulgular zamanı beynin iki yarısında farklı algıladığımızı göstermektedir (Hertz, 1999: s. 402).

"Uykuda, rüya sırasında da psikotik belirtilere benzer yaşantılar olmaktadır. REM sırasında amigdala, paralimbig bölgeler, çok modlu asosiyasyon bölgeleri, bazal ganglionlarda etkinlik artışı, dorsolateral prefrontal bölgede ise etkinlik azalması olduğu gösterilmiş ve bunu görsel halusinozis, kendi farkındalığının sanrısal bir şekilde kaybolması, acayiplik, duygusallık, hareketi istemli kontrol edememe, yönetim kaybı gibi belirtilerin ortaya çıkmasına yol açıyor olabileceği bildirilmiştir. REM uykusu sırasında asetilkolin etkinliğinde artma olurken, noradrenalin, serotonin ve histamin nöronlarının etkinliğinde azalma olduğu ancak dopaminerjik etkinlikte azalma olmadığı iddia edilmektedir. Bunun sonucu olarak bir disinhibisyon ortaya çıkmakta ve nukleus akumbenste artmış dopaminerjik etkinlik gözlenmektedir. Bu da rüya sırasındaki psikoz benzeri belirtileri açıklayabilir şeklinde yorumlanmaktadır. REM rüyası ve şizofreni arasındaki bu benzerlikler nukleus akumbenste dopaminerjik etkide artış olmasıyla açıklanmıştır" (Ertuğrul ve Rezaki, 2005: s. 273).

Bu bilgiler ışığında bakıldığında rüyalar ve bilincin kıyaslanması olası görünmektedir. Albert Béguin, Romantik edebiyatta rüyaların fonksiyonunun rüya ve bilinçli yaşam arasında dikilen ahenk aracılığıyla yeterli derecede derin bir şekilde yorumlanabileceklerini belirtmiştir. Buradaki rüya kelimesi derin düşünmeden coşkunluğa, delilikten madde etkisi altında olmaya kadar tüm irrasyonel deneyimleri kapsamaktadır (Aktaran: Berge, 2002: s. 250). İrrasyonel deneyimlerin bozucu yada

ortaya çıkarıcı olarak değerlendirildiği ayrım kültürel yapıdan meydana gelmektedir (Berge, 2002: s. 262).

1.1.1. Psikoaktif Maddelerin Etkileri

Uyuşturucuların yapay psikoz üretimi için sistematik olarak kullanımı Kraepelin'in erken dönem çalışmalarına kadar uzanmaktadır. Olağan dışı ruhsal durumlara getirilen bakış açıları, her deneğin kendi ruhsal deneyimlerine dayanarak ortaya atılmıştır. Kraepelin'e göre sonuçlar hayal kırıcıdır, zira ruhsal fonksiyonların psikolojik yorumlamaları genel olarak kabul edilebilir değildir. (Aktaran: Mayer-Gross, 1951: s. 317)

Maddenin en belirgin özelliği görsellerin yaratılmasına yol açmasıdır. Bu görseller tam tanımlanamayan ışık çakmalarından, şimdiye kadar gördükleri en güzel figür, form ve doğal yapı görüntülerine kadar uzanmaktadır. Öyle ki maddenin yarattığı görsellerde neredeyse sınır yok gibidir. Bu maddenin görselleri yaratmasının nedeni büyük ihtimalle beyindeki görme ile ilgili kısma uyaran göndermesidir (Prentiss ve Morgan, 1896: s. 7). Meskalin veya derin hipnoz etkisinin görsel deneyimlere kattığı ortak özelliklerden en önemlisi ışık deneyimidir. Bilinci aşıp diğer bölgeye geçebilenlerin deneyimlerinde her şey son derece parlak bir biçimde aydınlatılmıştır ve ışık nesnelerin içinden doğuyor gibi görünmektedir (Huxley, 2015: s. 74). Peyotenin yarattığı görseller merak ve hayranlığı canlandırmakla birlikte neşe vermemektedir (Prentiss ve Morgan, 1896: s. 11). Cannabis etkisi altındaki bireyler ise bedensel olarak rahatlamış ancak açık algılara sahip bir aşamadadırlar. Beta, Teta ve Delta frekansları düşmüş, ancak Alpha'da, akustik ve optik bilginin işlendiği beyin bölgesinde gözlemlenebilir bir yükseliş tespit edilmiştir (Fachner, 2002: s. 10). Yapılan her deneyde gözbebeklerinin büyümesi gözlenmiştir. Neredeyse her deneyde kas sistemi az yada çok çöküntüye uğramıştır. Kalp ritmi önce yavaş ancak güçlü atmaya başlar. Bunu ritmin

normalleşmesi izler ve maddenin kullanıldığı tüm süreç içerisinde aynı ritmini korumaya devam eder (Prentiss ve Morgan, 1896: s. 8-9).

Beynin donatıldığı bir dizi enzim sistemi hücrelerin glikoz gereksimini kontrol eder. Meskalin bu enzimlerin üretilmesini engeller ve bu da beynin normal şeker payında azalmaya neden olur. Az sayıda yapılan meskalin alımı deneylerinde beyindeki şeker payının azalmasının meydana getirdiği değişiklikler dört maddede özetlenebilir. Bunlardan ilki anımsama ve mantık çerçevesinde düşünme yetisinde azalma olmadığı, olmuş ise bunun çok az olduğu yönündedir. İkinci değişiklik görsel izlenimlerin önemli ölçüde güçlenmiş olmasıdır. Uzam ve zamana duyulan ilgi ortadan kalkmıştır. Üçüncü değişiklik insan iradesinin olumsuza doğru değişmesidir. meskalin kullanımı sonucu birey eylemde bulunmak için bir neden göremez çünkü düşüneceği daha iyi şeyler vardır. Dördüncü değişim ise iç ve dış dünyanın aynı anda ya da ardarda yaşanması etkisidir. Beyin gerekli şeker payını alamadığında yetersiz beslenen ego zayıflar. gündelik işleri bırakır, zaman ve uzamla ilişkisini kaybeder. Kimileri görsel güzellik dünyasına kapılır, kimileri ise saf varoluşun anlam zenginliğini kefşeder. Ego yitiminin son aşamasında ulaşılan bilgi her şeyin içiçe olduğu, herşeyin aslında tek tek her şeyin içinde olduğudur (Huxley, 2015: s. 20-22).

Nikotinin insanlarda zihinsel performansı arttırdığına dair kanıtlar mevcuttur. Kafeinde ise dikkat artışı ve psikomotor becerilerinin gelişimi gözlenmiştir. (Lanni vd 2008: s. 199,200) Alkol ve afyon gibi kısıtlamayı ve dikkatli odaklanmayı azaltan maddelerin, sanat alanındaki yaratıcı ilhamı beslediğine dair uzun zamandır süregelen bir ünü vardır (Lanni vd 2008: s. 203). Genel bakış açısı ile bakıldığında bazı ilaç ve uyuşturucular uyarıcılarla ilişkilidir. Ancak dengelenmemiş uyarıcı aktivitelerin uyarmayı arttırırken dikkati ve yeni birşey veya görevi öğrenmeyi azalttığı üzerinde durmak gerekir (Lanni vd 2008: s. 199).

Psikoaktif uyuşturucuların gerçek etkileri ve bu etkilere nasıl sahip olduklarına bakılmaksızın kullanımını çevreleyen sosyal durumlar üzerinde güçlü ve

bağımsız etkileri mevcuttur. Bu maddeler yeni kişisel ilişkiler kurmak ve bunları sürdürmekte etkilidir. Örneğin marijuana sosyal bir uyuşturucudur. Genellikle sosyal durumlarda kullanılır, tedarik edilen madde paylaşılır, tedariği arkadaş çevresinde gerçekleştirilir ve kullanımı esnasında ortamda bulunan kişilerce elden ele geçirilir. Ancak bu maddenin kullanımı karşı kültüre dahil olma sürecinde bir zorunluluk olmamakla birlikte kullanımı karşıt kültür içerisinde geniş çevrelere yayılmıştır. Karşı kültür içerisindeki birey meditasyona ağırlık verip tüm uyuşturucuları hayatından çıkarabilir (Wieder ve Zimmerman, 1976: s 317-318). Zen'deki gibi bir otohipnozda meditasyon, artan konsantrasyon, odaklanan dikkat ve yaratıcı düşüncelere kolay ulaşım sağlayabilir. Konsantrasyon rahatlama anında oldukça yoğun olabilir. Bireyin en rahat anında uyarıcılara karşı koşullu tepkileri karakteristik olarak devre dışı kalır ve yaratıcı sezgi parlamaları gerçekleşebilir (Krippner, 1968: s.50-51). LSD uzak ya da benzersiz fikirler ve çağrışımlara ulaşımı arttırabilirken kişinin dikkatini sınırlandırılmış algısal alanda toplamasını zorlaştırabilir. Bunun sonucu olarak uzak ve benzersiz fikirler ile çağışımlara açılım sadece belirli bir ilgi ve problemi anlamlı bir şekilde değerlendiren bireylerde yaratıcılığı arttırabilir (Krippner, 1968: s.63). Birey zihnin öteki bölgesinde dilden neredeyse tamamen kurtulmaktadır ve kavramsal düşünce sisteminin dışına çıkar (Huxley, 2015: s. 76). Görsel yetileri güçlü olan kişiler halüsinojenler sayesinde birer hayalci olabilirler ancak bunu yapabilmek için dönüşüme ihtiyaçları yoktur, zira onlarda bu yeti zaten mevcuttur (Huxley, 2015: s. 38).

Bazı hayvanlar için bazı renkler hayati önem taşır. Kullanım alanları dışında ise renklerin bir önemi yoktur. İnsanın sahip olduğu gelişmiş renk duygusu biyolojik bir ayrıcalıktır. Ancak zeki ve ruhani bir varlık olan insan için değeri yatsınamaz olan bu ayrıcalık, hayvan olarak hayatta kalma güdüsüne yardımcı olmaz (Huxley, 2015: s. 22). Alanda yapılan geç dönem çalışmalarda LSD'nin hayvan denekler üzerinde aynı etkiyi bırakmadığına dair gözlemler tutarlı sonuçlar oluşturmaktadır (Nichols, 2004: s. 155). Lewin'in hayvanlar üzerinde yaptığı deneylerden edindiği bulgular insanlardan edindiği bulgularla bir benzerlik göstermemektedir (Prentiss ve Morgan, 1896: s. 10). Bu da göstermektedir ki belli bir uyuşturucuyu kullandıktan sonra ortaya çıkan ruhsal çerçeve kimyasal yapı ve farmakolojik etkinin ötesindedir

(Mayer-Gross, 1951: s. 317). Hipnoz ve psychedelic maddeler doğru kullanıldığında sanatçıyı içinde bulunduğu kültürden kısa bir süreliğine olsa da ayırabilir.(Krippner, 1968: s.65).

1.1.2. Psikoaktif Maddelerin Taşınım Yolları

Psikoaktif maddeler çoğu kez, dopamin, serotonin ve noradrenalin gibi nerotransmiterlere kimyasal olarak benzer ve bu ileticiler tarafından etkinleştirilen almaçlarla etkileşme gösterir. Psikoaktif maddelerin çoğu mezolimbik dopamin yolu üzerine etki yapar. Mezolimbik dopamin yolu bir kişiye, haz duyduğu bir olaya veya bazı maddelere yanıt olarak haz duyduğu bir deneyim sağlar. Bu sebeple psikoaktif maddeler, meditasyondan sanrılara kadar değişen bilincin alışılmadık hallerini meydana getirmek ve duygu-durumunda artış yaptırmak için keyfi olarak kullanılan "eğlence" ilaçları olarak da kullanılır. Hemen tüm psikoaktif maddeler etkilerini, biyojenik amin yolları ve özellikle dopamin yollarındaki nörotransmiter-almaç etkileşimlerini doğrudan veya dolaylı olarak değiştirerek gösterir (Windmaier vd 2014: s. 247-248).

Halüsinojenik alımında korteks bölgesindeki dopamin aktivasyonunun artması oldukça olasıdır (Nichols, 2004: s. 155). Salınan dopamin ne kadar fazla ise kişinin yükselme (high) hissi de o kadar fazla olmaktadır. Bir kısım insanda keyif veren maddenin, diğer bir grupta rahatsızlık yaratması akıllarda soru işareti bırakmaktadır. Her iki grupta da dopamin salınımı benzer olmasına rağmen, rahatsız olan grubun sinir hücrelerinde dopaminin bağlandığı algılıyıcıların (reseptörlerin) sayısı diğer gruba göre çok daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Yani bir kısım insan maddeden keyif alırken, dopamin algılıyıcılarının sayısı fazla olanlar rahatsız olmaktadır. Bu gelişmeler insanların maddeden aldığı hazzın aslında genetik olarak kodlandığının anlaşılması açısından son derece önemlidir (Gönül, 2016: s. 10).

"Keyif maddesi olarak bilinen sinirler arası iletim araçlarından dopamin aslında bundan öte işler yapmakta, değerlilik atfetmekte, motivasyon sağlamakta veya hatayı belirlemektedir" (Gönül, 2016: s. 9). Limbik katkıların yaratıcı dürtü üzerindeki etkisi temelde dopaminerjiktir. Dopamin yüksek zeka seviyesinde yaratıcı bireylerin karakteristik özelliklerinden biri olarak tanımlanabilecek düşük gizli ket vurmayı sağlamaktadır. Dopamin ayrıca yaratıcı buluşlarda, yenilik arayışı etkisi aracılığıyla rol oynamaktadır (Lanni vd 2008: s. 205).

1.1.3. Varsanılar (Halüsinasyonlar)

"Varsanıların beyinle ilişkisi, ilk defa 1838'de "varsanılarının kaynağı duyu organları değil, merkezi sinir sistemindeki algı merkezleridir" diyen Esquirol tarafından kavramlaştırılmış ve varsanı, beyin işlevlerinde bozulmayla ortaya çıkan zihinsel bir belirti olarak tanımlanmıştır" (Aktaran: Ertuğrul ve Rezaki, 2005: s. 269). Halüsinojenler ise, halüsinasyonları oluşturan, açık, hatta berrak ya da genişletilmiş bir bilinç halindeyken tanımlanabilir uzlaşımsal nesneler olmadan yaşanan algısal deneyimler yaratan uyuşturucu maddelerdir (Diaz, 2010: s. 164).

Halüsinojenlerce indüklenen distorsiyonlar, veya daha iyi ifade edilirse illüzyonların kaynağı konusunda tartışmalar mevcuttur. Bu illüzyonların mevcut çevrenin maddela indüklenen distorsiyonlarından mı yoksa fiziksel stimuluslardan mı kaynaklanmakta olduğu araştırılmıştır (Jones, 2007: s. 1238). "Varsanıların beyindeki ilgili duyu bölgelerinde artmış etkinliğe yol açtıkları ve o duyuyla ilgili dışarıdan bir uyaran verildiğinde o duyu sistemini ilgilendiren korteks bölgesinde beklenenden az etkinlik olduğu çeşitli çalışmalarda gözlemlenilmiştir. Bu veriler varsanı ve uyaran arasında bir yarışma ortaya çıktığı ve bu yarışın kendisini iç ve dış uyaran karşısında normalden az kortikal cevap olarak gösterdiği şeklinde yorumlanmıştır" (Ertuğrul ve Rezaki, 2005: s. 271).

Halüsinasyonların tüm duyu alanlarında olabilmesi, basitten karmaşıklığa değişebilen bireysel ve heterojen zihinsel fenomenler olmaları, değişik seviyelerde içgörü ve duygusal tepki oluşturmaları, çeşitli nöropsikiyatrik hastalıklarda görülebilmeleri sinirsel temellerinin tespit edilmesini güçleştiren etkenlerden bazılarıdır (Ertuğrul ve Rezaki, 2005: s. 269). Halüsinojenik maddeler çoğunlukla alınan dozlarda hafıza ve konum bilgisi üzerine nispeten minimal etkiler göstererek birincil olarak algılamayı, kavramayı ve duygudurumunu değiştirmektedir (Jones, 2007: s. 1238).

Halüsinojen uyarıcılar tarafından değiştirilmiş görselliğin farklı aşamaları mevcuttur. Öncelikle alışılmadık bir algıya sebebiyet verir. Sıradan görsel manzara, yeni bir manzara hissiyatı doğurabilir. Her şey ilk kez görülüyor gibidir. dokular ve renkler büyüleyicidir ve daha yoğun algılanırlar. Renklerin parlaklık ve tonları özellikle dikkat çeken elementlerdir. Görsel hayal gücünün yükselmesi ve otomasyon bir diğer aşamadır. Gözler kapalıyken görülen cisimler güçlenir ve geometrik şekiller edinir. Otomatik ve sürekli değişen ritmik hareketler kazanır. Bu aynı zamanda migren, epileptik aura, hipoglisemi ve sinestezide de görünür. Bu durum beynin görme merkezi ile ilgili bir durum olabilir. İllüzyonlar yaratır. Görsel illüzyonlar görsel alana uyarı verilmeden oluşan yanıltıcı görsel algılardır. Halüsinojen deneyimleri esnasında görsel manzarada nesnelerin ritmik hareketi, köşelerde titreşimler, hatlar ve açılarda bozulmalar, nesnelerin olduğundan büyük ya da küçük algılanması ve hareketten sonra kalan görüntüler gibi değişiklik ve bozulmalar oluşur. Devamlı, somut halusinasyonlar oluşabilir. Sadece gözler kapalıyken değil açıkken de görsel manzarada nesneler, hayvanlar belirir. Son aşamada ise devamlı, genel halüsinasyonlar belirebilir. Bu, göz önündeki sahnenin tamamen değişmesi ve gerçekliğin sanal gerçeklikle karışmasıdır. Bu durum oldukça nadir görünmekle birlikte gerçeklik algısının değişmesinin düşsel sanatta kullanıldığı iddia edilmektedir (Diaz, 2010: s. 168).

1.4. Psikoaktif Maddelerin Kültürel Kullanımı

Psychedelic maddelerin kullanımının 10.000 yıl öncesine dayandığına dair arkeolojik bulgular mevcuttur. Tarihi kanıtlar ise kültürel kullanımın 5.000 yıl öncesine uzandığını vurgular. Halüsinojenler prehistorik zamanlardan beri dini amaçlar için kulanılmıştır. Tüm toplumlarda insan uyuşturuculardan kaygıları gidermek, verimliliği arttırmakve neşe ve tatmin hissini yükseltmek için yararlanmıştır. Eski Mısır'da tanrılar genellikle ellerinde halüsinojenik birkilerle birlikte resmedilmiştir (Radenkova-Saeva, 2008: s. 656). Endüstriyel modernizmde coğrafya ve duyu ötesi arayışlara atılmak için psychedelic olarak adlandırılabilecek temel bir dürtü mevcuttur. Bu kavram romantiklerden teosofistlere, onlardan sürrealistlere geçmiş ve 60'larda hippilerde en üst yoğunluğuna ulaşmıştır. (Saldanha, 2009: s. 70)

Kültür tarihi açısından uyuşturucu deneyimleri rüyalar ve delilik gibi irrasyonel deneyimlerden farklılık göstermezler. Kural olarak birbirine zıt olan iki açıyla yorumlanırlar. Kimi zaman alışılmışın dışında kişilerin tuhaf beyanlarının isabetli gerçekleri doğuracağı düşünülebilir. Diğer zamanlarda ise eşit derecede gizemli söylemler saçmalama olarak algılanabilir ve bu da kişinin toplumdan uzaklaştırılmasına sebebiyet verebilir. Bu durum rüyalar ve delilikte olduğu gibi uyuşturucu etkisi için de geçerlidir. En basit örneğiyle alkol kullanımı sonrasında kişi söylediklerinden sorumlu tutulmaz, zira eski bir şeytan çıkarma kavramının da dediği gibi maddenin "etkisi altında" konuşmaktadır. Öte yandan "in vino veritas" (gerçek şaraptadır) felsefesinin de savunduğu gibi alkol kısıtlamaları kaldırır, kişiyi daha dürüst, spontane ve duygularını ifade etme konusunda daha cesur yapabilir. Toplumun popüler görüşüne göre "sarhoş adam yalan söylemez" (Berge, 2002: s. 249-250). Uyuşturucu kullanma davranışı ve etkileri sürekli değişmekte olan dinamik bir olgudur ve sosyokültür ile tarihsel bağlam dışında değerlendirilemez. Aynı toplumun farklı dönemlerinin kıyası bazı değişkenleri sabit tutarak değişimin etkilerinin gözlenebileceği güçlü bir deney imkanı tanır (Radenkova-Saeva, 2008: s. 659). Uyuşturucu kullanımı gibi, farklı kültürler ve aynı kültürün farklı çağları

rahatlıkla rüyalardan nefret edenler ve rüyaları sevenler olarak ikiye bölünebilir. 18. yüzyılda, aydınlanma çağında, rüyalar ile ilgili herhangi bir ilgi tehlikeli bir mistisizm olarak varsayılmıştır. Öte yandan 19. yüzyılın erken dönemlerinde Romantikler, tüm bilinç dışı durumların ve doğal ya da uyarılmış coşkunluğun açık bir gerçeklik ve sadece özgün bilgi hallerine sahip olduğunu savunan bir oluşumu şekillendirmişlerdir (Berge, 2002: s. 250).

Çoğu maddenin antropolojik ve kültürel ayırt edici özellikleri vardır. Örneğin Canabis indica kullanımı Yunanistan, Asya'nın diğer bölgeleri ve Afrika da dahil olmak üzere Ortadoğu'da yaygındır. Alım şeklinin çağlar ve ülkelere bağlı olarak gösterdiği değişiklikler bile başlı başına inceleme yapılacak bir konudur. İhracatçıların yayma becerisi sayesinde psychedelic bitkiler 1900 yılı civarında Meksika sınırından Kuzey Amerika yerli kabilelerinin arazilerine kadar yayılmıştır. (Mayer-Gross, 1951: s. 317)

1.4.2. Psikoaktif Maddelerin Erken Dönem Kullanımı

Mekanın, koşulların, kullanım amacının ve kültürün, psikoaktif deneyimi etkileyen belirleyici fakörler olduğu bilinen bir gerçektir. Halüsinojen bitkilerin etkilerini geleneksel kültürleri içerisinde araştırmak zordur ancak tüm sonuçlar dini mistisizm gibi şamanların da bilinç sınırını aşan dünya ile bağlantıya geçmek amacını taşıdığına işaret etmektedir (Diaz, 2010: s. 167). Psychedelic araçları diğer maddelerden ayıran özellik onların, sadece rüya ya da dini coşkunluk esnasında ortaya çıkabilecek olan bozulmuş algı, düşünce ve duygu evrelerine sebebiyet vermesidir (Nichols, 2004: s. 133). Halüsinojenlerin kehanetsel kullanımı, kullanıcıyı tanımlamayı mümkün kılan bir çoşkunluk aracılığıyla bilinç sınırını aşan bir dünya ile iletişim haline geçiren varlık veya inançtan kaynaklanmaktadır (Diaz, 2010: s. 164).

Meksika'da ritüellerde kullanılan ya da kutsal olarak nitelendirilen 40 civarında hala tanımlanamamış bitki mevcuttur. Günümüzün modern Brezilya'sında saygı gören bir din, ayahuascayı (bir çeşit psychoaktif bitki) ayinlerinde kullanmaktadır. Yage olarak bilinen ayahuasca Güney Amerika'da Amazon vadisinde ritüellerde kullanımı uzun yıllardır yaygın olan bir bitkidir (Nichols, 2004: s. 133). Amerikan Yerli Kilisesi ise hala ayinlerde, kutsal ekmek ve şarap yerine Peyote parçaları kullanır. Bu kilise, kaktüsü Tanrı'nın yerlilere verdiği özel bir armağan olarak görür ve etkilerini ilahi ruhun etkileriyle bir tutmaktadır (Huxley, 2015: s. 59).

Mescalin'in fizyolojik etkilerine bakıldığı zaman yerliler tarafından sıklıkla kullanıldığını görebiliriz. Bu onların dini seremonilerinin önemli bir parçasıydı. Mooney'in belirttiği üzere kabilenin erkekleri çadır içinde ortasında büyük ve parlak bir ateşin yandığı bir çemberin etrafına yerleşirlerdi. Seremoni boyunca ateş yanmaya devam ederken şarkılar ve ritmik davul vuruşları eşliğinde sakin bir şekilde oturmaya devam ederlerdi. Çoğu deneyimlerinde düşlem içerisinde olup maddenin etkileri daha sonra belirtildiği üzere renkler ve diğer dışavurumlarla kendini gösterirdi. (Prentiss ve Morgan, 1896: s. 5-6)

Peyote'nin etkilerinin zihnin mekanizmaları üzerinde çalışan fizyologların ilgisini çekmesi uzun sürmemiştir. Ancak Peyote'nin ayinsel kullanımı Kuzey Amerika yerlileri için yeni olmasa da, algı üzerine etkileri üzerinde sistematik olarak çalışılması Prentiss ve Morgan'ın genç erkekle üzerinde yaptığı çalışmaya kadar gerçekleşmemiştir (Weiss, 2010: s. 347). Prentiss ve Morgan'dan önce 1891'de ise Amerika Birleşik Devletleri Etnoloji Dairesi'nden hali hazırda konu ile ilgili araştırmalarını bir süredir yürütmekte olan James Mooney Kiowa'lar ve diğer güney düzlüklerinde yaşayan yerlilerin Peyote bitkisini dini ritüellerde kullandıklarını kamuoyu gündemine taşıyan ilk isim olmuştur (Prentiss ve Morgan, 1896: s. 1). Peki bu maddelerde eski kültürlerde tapılmasına rağmen modern insanı korkutan şey nedir?(Nichols, 2004: s. 133) Farmakolojik merakı bu denli korkulacak bir olguya dönüştüren şeyin ne olduğu sorusu akılları kurcalamaktadır. Cevap kısmen pozitif bilimde yatmakla birlikte kompleks sosyolojik ve politik gündemde yatmaktadır.(Nichols, 2004: s. 133)

20. yüzyılın sonlarında psychedelicin yeniden keşfi şok dalgası yaratmıştır çünkü o ana kadar modern psişizmin şaman yada kahinlerle olan direk ilgisi kesilmişti. 1960'larda ilginin patlamasından önce ekstazinin düşsel ruhani bilgileri ve şaman teknikleri Batı dünyasından dışlanıp bastırılmıştı. (Leary vd 1992: s. x). Batılı entellektüeller doğu psikolojisini görmezden gelme eğilimindedir. Bilinç ile ilgili teoriler mistik olarak kategorize edilir. Jung doğu bilimini gözardı etmeyi reddederken kendini iç-görü ve algının bilgeliği ve gerçek öteliğine adamıştır (Leary vd 1992: s. 10).

Etnobotani biliminin öncüsü Spruce'un varisi Richard Evans Schultes'a göre yirminci yüzyılın ikinci yarısı "zihni değiştiren", ya da halüsinojen madde kullanımının sofistike Batı toplumlarında arttığı bir dönem olarak hatırlanacaktır (Burroughs, 2014: s. 15). Bu süreçte Batı toplumu için halüsinojenik maddelerin görsel algıdaki etkileri, belirgin olan yoğun bir şekilde renkli, geometrik şekiller sanatsal dışa vurumların kaynağı haline gelmiştir ve bu kaynaklar arkeolojik açıdan mağara resimleri ne kadar ayırt ediciyse 60'ların psychedelic sanatı için de bir o kadar ayırt edici olmuştur. Bu da birkaç millenium öncesinde halüsinojenlerin ayinsel tüketiminde ortaya çıkan şamanist görsellerin dışavurumunun, bu şekillerin ilk örnekleri olduğu varsayımını ortaya çıkartmaktadır (Diaz, 2010: s. 164).

1.4. Psychedelic Kavramı

Madde kullanımı tarihte pek çok açıdan ilgi çekici olmuştur; klinik, yasal, sosyo-tarihsel, psikoterapötik, antropolojik ve ruhsatlandırmaya ilişkin pek çok konu bu kapsama girmektedir (Weiss, 2010: s. 345). "Yunanca anlamı akıl belirtici olan psychedelic, halk bilincine başarılı bir şekilde girmiş olup değerli ve bazılarına göre, terapödik etkileri belirtir" (Jones, 2007: s. 1238). Psychedelic teriminin yaratıcısı Humprey Osmond LSD üzerine fenomenolojik ve terapötik çalışmalar yürütmüştür (Weiss, 2010: s. 350).

16 Nisan 1943 günü öğleden sonra yeni bir LSD kümesini sentezleyen Hofmann, laboratuarında çalışırken "bir çeşit rüya dünyasına" girdiğini yazmıştır. Etrafındakiler "ilginç" bir şekilde değişmiş ve "parıltılı, daha gösterişli" bir hale gelmiştir. Hofmann sesin nasıl optik algılara dönüştüğü (synesthesia) üzerinde durmuştur. Her bir ses, kendi tutarlı formu ve rengi ile değişim gösteren bir görüntü meydana getirmektedir (Jones, 2007: s. 1239-1240). Hofmann'ın çalışmalarına göre üç karakteristik halüsinojen semptom kümesi vardır; bunlar somatik, duyusal ve psikolojiktir. Somatik semptomların arasında baş dönmesi, güçsüzlük, tremorlar, bulantı, uyuşukluk hali, parestezi ve bulanık görme yer alır. Duyusal semptomların arasında değişik şekil ve renkleri algılama, nesnelere odaklanmada güçlük, keskinleşmiş duyma hissi ve bazen de sineztezi yer alır. Psikolojik semptomların arasında mutluluktan mutsuzluğa ve irritabl, artmış gerilim hissine kadar değişen duygudurum değişiklikleri, bozulmuş zaman hissi, düşünceleri sözel olarak ifade etmekte güçlük, rüya benzeri hisler, depersonalizasyon ve çok nadiren görsel varsanılar yer alır." (Jones, 2007: s. 1242)

1.4.2. Psychedelic'in Yükselişi

Timothy Leary ve arkadaşları bizi halüsilojenik dünya öyküleri ile mest etmeden önce Amerika'da Drs. Silas Weir Mitchell, İngiltere de ise Havelock Ellis 1890'larda kendi üzrlerinde Peyote deneyleri yapıyorlardı. başka bir Amerikan fizikçi John R. Briggs, 1887'de kendi Peyote deneyimlerini kayıt altına almıştı (Weiss, 2010: s. 346). Peyotenin canlı görsel halüsinasyonlar 20 yüzyılın başlarındaki deneylerde introspeksiyonların (iç gözlem) ilgi odağı haline gelmiştir. (Weiss, 2010: s. 348)

LSD'nin özelliklerinin 1943'te Albert Hofmann tarafından keşfinin ardından psikiyatrik bozukluklarda kullanılmış, hatta CIA tarafından konuşma tetikleyici potansiyeli incelenmiştir. Keyif verici olarak yaygın kullanımı kullanımı 60'ların ortasına denk gelmektedir. Entojenlerin dini amaçlarla kullanılmasının Batı dünyasında tekrar canlanması 60'lı ve 70'li yılardaki karşı-kültür hareketleriyle

olmuştur. Timothy Leary'nin önderliğinde yeni dini hareketler LSD ve diğer halüsinojenlerin ayinsel kullanımı ile başlamıştır (Radenkova-Saeva, 2008: s. 656-657). Leary tarafından büyük kitleler için zihin açıcı psişedelik bir madde olarak yeniden popüler hale getirilmesi de bu sürecin sonucudur (Jones, 2007: s. 1239). Timothy Leary, Harvard grubunun karizmatik başı, itibarını kaybedip gözden düşmeden önce kısa zaman içerisinde kitle iletişim araçlarını riskli mesajı "turn on, tune in, drop out" için kullanarak asit jenerasyonunun ilahı olmuştur. Leary'nin ilk psychedelic tribi 1960'ta Meksika'da 40. Yaşına vardığında psilosibinin etkisindeyken gerçekleşmiştir. Deneylerini yavaşlatmak anlamına gelse de Ivy League bağlantılarını ve geçmişlerini korumanın stratejik öneminin farkındaydılar. Ancak maalesef psikologların onları bu aniden genişleyen farkındalığa hazırlayacak yeterli altyapıları yoktu. Daha önceden farklı bilinç hallerine ancak alkol ve sarhoşluk ile olaşabiliyorlardı. 1950'lerin profesyonel hayatındaki içki alemleri salgını ne kadar küçülüyorsa psychedelicler de bir o kadar büyüyordu. (Leary vd 1992: s. x-xii)

Psychedelic deneyim bilincin yeni dünyalarına yapılan bir yolculuktur. Bu deneyimin kapsamı ve içeriği sınırsızdır. Karakteristik özellikleri ise sözel kavramlar, zaman ve uzam dışılık, ego ve kimliğin ötesindedir. Ancak bu deneyimi sağlayan uyuşturucular değildir. Maddeler başlı başına ancak anahtar olabilecek konumdalar. Aklı açmakla birlikte sinir sistemini sıradan yapısının dışına çıkartıyor. Bu deneyimin doğası ortam ve ortam hazırlamak üzerine kuruludur (Leary vd 1992: s. 3).

1.4. Psikoaktif Maddelerin Beyinsel Anormalilerle İlişkisi

Akıl hastalıkları ve yaratıcılık arasındaki bağ neredeyse Batı uygarlığının başlangıcından beri medikal ya da medikal olmayan yazın tarafından benimsenmiştir. Yaratıcılığın nörobiyolojisi ile ilgilenen yazının temelindeki bilgilere göre dejeneratif hastalıkların zaten sanatsal kişilerdeki yetileri besleyip serbest bıraktığı ile bu hastalıkların daha önceden sanat ile ilişkili olmayan insanlarda sanatsal dışavurumlar

yarattığı ikilemini çözmek oldukça zordur. Örneğin Alzeimer hastalığı özelinde bu hastalığı yaşayan sanatçıların sanatsal tarzlarındaki değişimler diğer zihinsel becerilerinde azalmayı gösterebilir. Alzeimer hastası bir sanatçının kesin gerçekçilikten sürrealist stile geçtiği deneyler dahilinde gözlenmiştir. Sanatsal yaratıcılık ve beyin rahatsızlıkları arasındaki bağ göz önünde bulundurulduğunda rahatsızlıklar için kullanılan ilaç ve uyuşturucuların olumlu ya da olumsuz bir etkisinin olup olmadığına yada yaratıcı dürtüyü arttırıp arttırmadığına da değinmek gerekmektedir (Lanni vd 2008: s. 203-204).

İnsanoğlu içgörüye nesnel olandan daha fazla değer yüklemiştir. Birey gözleri açıkken gördüklerinde gözleri kapalıyken gördüklerine göre daha fazla ruhsal anlam verir. Bunun nedeni aşinalığın küçük görmeyi doğurmasıdır. Dış dünya hayatımızı düzenlemeye çalıştığımız yerdir, oysa iç dünyada çalışma, tekdüzelik ya da aşinalık yoktur. (Huxley, 2015: s. 39) Huxley'e göre insan ruhunun başlıca tutkusu yaşadığı, en kötü durumda acı dolu, en iyi durumda ise tekdüze, mutsuz ve sınırlı hayatlardan kopma isteği ve geçici dahi olsa kendini aşma özlemidir. Benliğinden ve çevresinden kaçma dürtüsü neredeyse herkeste herzaman varolagelmiştir. Bu sebeple benlikten ve çevreden sık sık kimyasallar aracılığıyla kurtulma ihtiyacı da varlığını sürdürecektir (Huxley, 2015: s. 53-54).

Hızlı bir şekilde evrilen ve talepleri artan toplumda, geleneksel medya ve internet aracılığıyla kitlesel bilgiler günlük akışını sürdürmektedir ve yeni nesil profesyonellere duyulan ihtiyaç bireylerin zihinsel performanslarını sürdürmekte yardımcı olacak ilaçlara isteği arttırmaktadır. Zihinsel performanslarsa sadece hafızayla sınırlı tutulmamakta, dikkat ve problem çözme kabiliyetini de içermektedir (Lanni vd 2008: s. 197). Deha ve yaratıcılıkla ilişkilendirilen pek çok bozukluk psikiyatrik tedavi ile yok edilebilir. Akıllı uyuşturucular olarak adlandırılabilecek maddelere ilginin artmasının sebebi, akıl hastalıklarına sahip bireylerin tedavisinde kullanılan bazı ilaçların sağlıklı insanlarda pozitif etki uyandırmasıdır (205). Akıllı uyuşturucuların sağlıklı bir beyindeki etkileri üzerindeki gelişmeler normal bir beynin işleyişi konusunda daha geniş ve bütünleşik veri tabanlarına ihtiyaç

duymaktadır. Bu ihtiyacın artışının ardındaki sebep belirli bir hastalık ele alındığında biyolojik hedeflerin, onların çeşitli işlevlerine dayanarak daha kolay yalıtılabileceği gerçeğidir. Normal bir işlev incelendiğinde ise değişen işlevin sonuçları için tüm bütünleşik sisteme bakmak gerekir (Lanni vd 2008: s. 209).

Almanya doğumlu Amerikalı psikolog Rudolph Arnheim'ın görsel düşüncenin önceliğine duyduğu inancın en etkili biçimde ortaya çıktığı yer psikolog John Kennedy'nin körlerle ilgili son çalışmasıdır. Kennedy resimlemenin ve görsel temsilin kimi evrensel niteliklerinin insanın beynine doğuştan kazınmış ve böylece körlerin kullanımına açık olduğunu savunur. Bu savıyla birlikte ortaya çıkardığı sonuç görmenin kendisinin bulunmadığı hallerde bile "görsel düşünülebileceği"ni ortaya koyar (Pariser, 2012: s. 28). Hafızanın şekillendirilmesindeki tüm aşamalar hastalık ve yaşlanma gibi sebeplerle engellenebilir. Örneğin doğuştan körlüğü olan bireyler görsel bilgileri depolayamadıklarından farklı algı kanallarından gelen yeni deneyimlere gereksinim duyarlar (Lanni vd 2008: s. 199). Deneysel psikologların ulaştıkları sonuçlara göre insan ışık, ses ve koku olmayan bir yere ya da algılayamayacağı tek bir şeyin olduğu ılık bir su içine konulursa kısa süre içinde olmayan şeyler görüp duymaya ve tuhaf bedensel uyarımlar algılamaya başlar (Huxley, 2015: s. 73). Bu durumda zihnin dünyayı anlamak için gözden fiziksel uyarı gelmediği zaman bile görsel/uzamsal modeller yaratması olasıdır (Pariser, 2012: s. 28).

Madde kullanım bozuklukları geniş bir spektrum içinde madde kullanımını tanımlarken bu spektrumun ağır ucundaki durum aynı şizofreni, depresyon, epilepsi ve alzheimer hastalığı gibi beynin işlevsel bozukluğu çerçevesinde ele alınması ve değerlendirilmesi gereken bir beyin hastalığıdır (Coşkunol, 2016: s. 17). Meskalin kullanımı sonucu oluşan belirtiler şizofreni belirtileri ile benzerlik gösterir. Ancak pek çok meskalin kullanıcısı şizofreninin olumlu görsellerini deneyimler. halüsinojen maddeler sürekli depresyon yada kaygı yaşayan kişilerde olumsuz etkileri yaratmaya eğilimlidir (Huxley, 2015: s. 46). Olumsuz görsel deneyim çoğunlukla somut

nedenlerden ötürü gerçekleşir. Korku ve kızgınlık gibi duygular olumlu deneyimlere ket vurur (Huxley, 2015: s. 111).

Madde bağımlılığı tanımında bu bağlamda dikkat çeken önemli noktalar vardır. Bağımlılığa neden olan tüm maddelerin ilaç özelliğine sahip olduğu; bu ilaçların farmakolojik etkilerini vücudumuzun duygu durumumuzu ve algılarımızı yönlendiren temel organ olan beyin üzerine oluşturduğu; bu maddelerin kötüye kullanımlarında ve bağımlılıklarında keyif verici etkilerinin ön plana çıktığı; oluşturdukları bağımlılık örüntüsünde çeşitli davranış bozukluklarına neden olduğu ve madde bağımlılığının ciddi bir "beyin hastalığı" olduğudur (Coşkunol, 2016: s. 17).

1.4.1. Psikoaktif Maddelerin Yaratıcılıkla İlişkisi

Müzikal ve artistik yetenekler ile psychedelic uyuşturucu kullanımı arasında bağ olduğunu iddia eden pek çok araştırma mevcuttur. Pek çok sanatçının kenevir, LSD yada eroin kullandığını ya da alkol aldığı bilinmektedir. Yaratıcılığı arttırmak amacı ile uyuşturucu kullanımı kadın ve gençlerde gerekçe olarak bildirilmiştir (Jones vd 2009: s. 323). Psikomimetikler yaratıcığı arttırdığı iddia edilen bir uyuşturucu grubudur. Bu grup tartışma yaratan ve illegal olan marijuana, LSD, meskalin ve psilosibini içerir. LSD, meskalin yada psilosibin etkisi altında çalışan sanatçılar uyuşturucu etkisi altındayken yaşadıkları deneyimi, "başka bir varlık tarafından ele geçirilmiş" ya da "serbest bırakılmış" olarak tanımlamaktadır. Her iki yorum da sadece diğerini örtme eğiliminde değil, aynı uyuşturucu deneyiminin kendi paradoksal doğasını da örtme eğilimindedir. Etki altında olmak "başka bir varlık tarafından ele geçirilmiş" olmak ve "serbest bırakılmış" olmak hissiyatını neredeyse eş zamanlı olarak içerir ve bazı psychedelic sanat yapıtları bu hislerin görsel ifadelerine ait biçimsel karakterleri kullanır (Lanni vd 2008: s. 205).

Yaratıcılık tipik olarak çeşitli şekillere uyarlanabilen özgün bileşenler üretme yeteneği olarak tanımlanabilir. Rastgele bileşenler özgün olabilirler ancak anlamlı olmaları ve başkaları tarafından değer görümeleri gerekir (Ward vd 2008: s. 127). Bu bağlamda psychedelic uyuşturucular tarih içinde yaratıcı amaçlar için kullanılmıştır. Bir donanma kaptanı olan John Busby araştırma projelerinden birinin gelişim aşamasında karşılaştıkları bir sorunun çözümü için LSD kullanımı hakkında, beynin normal sınırlandırma mekanizmasının çözüldüğünü ve tamamen yeni algı kalıplarının ortaya çıktığını belirtmiştir (Krippner, 1968: s.49). Patricia Bowers'a göre yaratıcı bireylerin yaratıcı olmayanlara göre akışkan ve işlenmemiş alanlara ulaşımı daha kolaydır ve yaratıcı bireyler daha az defansifdir. Trans anında savunma kalkanlarının düşmesi ile birlikte kişi tüm ilgili deneyimlerini kullanarak daha yaratıcı olma yetisine kavuşabilir (Aktaran: Krippner, 1968: s.55).

Hipnoz veya psychedelic maddelerin etkisi altındayken oluşan bilinç değişimleri yaratıcılık ile ilişkili akli durumlarla aynı karakteristiği paylaşmaktadır (Krippner, 1968: s.65). Yaratıcılık diğer beyin fonksiyonları gibi zihinsel bir kabiliyet olarak kabul edilebilir ve diğer sinirsel fonksiyonlardan, onlarla derin bir şekilde iç içe olmakla birlikte, ayrılır. Bazı araştırmacılar yaratıcılığın nörobilimsel açıklamasını beyin loblarının asimetrisine bağlar. Yaratıcı bireylerin sağ lobunda sola göre daha fazla aktivite gözlenmiştir. Yaratıcılık, çalışmakta olan hafıza, sabit dikkat ve zihinsel esneklik gibi zihinsel yetenekleri gerektirir. Bu yetenekler tipik olarak prefrontal bölgeye atfedilmektedir ve prefrontal korteksin yaratıcılıktaki merkezi rolü pek çok araştırmacı tarafından vurgulanmıştır. Prefrontal korteks bilinçli deneyimlere bütünsel hesaplama yetisiyle yüksek derecede katkı sağlar. Bu da bilginin özgün birleşiminin tanınması ve bunun da sanat ve bilime uyarlanabilmesi anlamına gelmektedir. yaratıcılıkta prefrontal korteksin oynadığı rolün ötesinde yarı loblar ve korteks ve korteks altındaki beyin bölgelerinin de resim ve heykel gibi sanatsal işlerde rol oynadığı bilinmektedir. Elektromanyetik çalışmalar ön lob aktivitelerinin yaratıcılığı uyandırdığını kanıtlamıştır. Motor ve premotor ön bölgeler büyük sanat yapıtları için belli hareketleri barındırmaktadır. Yaratıcı dürtü temporal lobdaki disfonksiyonlar ve dopaminerjik gerilimin artmasıyla uyarılarak artarken, yaratıcı tıkanma frontal lob aktivitesinin ve dopaminerjik gerilimin azalmasıyla oluşur (Lanni vd 2008: s. 203). Prefrontal

bölgeler dışında kalan kalan bölgelerin yaratıcı aktivitelerin temeli olan bilgiyi sundukları için yaratıcılıkta önemli bir rol oynadığı iddia edilmektedir. Yaratıcılığın ortaya çıkması için belli bir seviyede bilgi gerekmektedir ancak bilgi tek başına yaratıcılığı garantilemez. Sinestetikler farklı düzeydeki bilgi gruplarına ulaşabilirler. Bu da sinestezi ve yaratıcı sanatlarla ilişkili olma eğilimi arasında bir bağ olduğunu gösterebilir. Alışılmışın dışında deneyimler yaşama boyutu sanatsallıkla bağlantılıdır. Sinestezinin yarattığı alışılmışın dışındaki deneyimler bireyi sanatsallığa eğimli hale getirebilir. Alışılmışın dışındaki algısal deneyimlerin sinesteziyi deneyimleyen kişileri yaratıcı sanatlara yönlendiriyor olması muhtemeldir (Ward vd 2008: s. 129-130).

Yaratıcılık ve psychedelic uyuşturucular ile ilgili yalnızca 5 kayda değer çalışma yapılmıştır ve bunların çoğu pilot çalışmalar olarak nitelendirilmiştir (Krippner, 1968: s.60). Yaratıcılık ölçümlerindeki performansı öngören faktörleri tespit etmek için belli sayıda bağımsız değişken geri çekilmiştir. Bu değişkenler yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik sınıf, eğitimsel yetkinlik, sinestezinin varlığı yada yokluğunu gösteren iki bileşenli değişken ve sinestezi çeşitlerinin sayısıdır (Ward vd 2008: s. 133).

Yaratıcılık için Sonuç testi orijinallik, fikirlerdeki akıcılık, düşüncelerdeki çeşitliliği ölçmek için geliştirilmiştir. Bu test katılımcıların bir takım durum ve senaryolara ürettiği sonuçları inceler. (Jones vd 2009: s. 324) Bu yaratıcılık testlerinde kültürel farklılıklar olabilmektedir, bu sebeple katılımcıların yaşadıkları ülke göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan testler sonucu iki ihtimal ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki daha yaratıcı olan bireylerin kenevir gibi maddelere yaratıcılıklarını arttırmak için başvurduğudur. İkincisi ise bu maddelerin yaratıcılığı arttırdığıdır. Yani yapılan tüm testlere rağmen belirsizlikler mevcuttur. Örneğin nörokimyasal olarak kenevir kullanıcılarının neden daha yaratıcı fikirlere sahip olduğu belirsizdir. Üç faktörün yaratıcılığı tetiklediği üzerine tartışmalar sürmektedir. Ön loblar fikir oluşumuna aracılık etmektedir. Şakak lobları bilgiyi düzenler ve değerlendirir ve son olarak yüksek dopamin seviyesi genel uyarılmayı ve hedef odaklı davranışları arttırır ve gizli ket vurmayı düşürür. Bu üç faktörün

kombinasyonu özgün fikirleri üretme dürtüsünde artışa neden olur. (Jones vd 2009: s. 328)

Masters yaratıcı amaçlarla zaman bozulması fenomeni üzerine çok sayıda başarılı denemeler yapmıştır. Bu denemelerinin birinde 125 mikrogram LSD verilen erkek deneğe bir hikaye yaratması için 1 dakika verilmiştir. Aynı zamanda bu bir dakikanın ihtiyacı olan tüm zaman olduğunu ve öznel deneyiminde zamanın uzatılıp yavaşlatılabileceği söylenmiştir. Bir dakikanın sonunda denek betimsel materyaller ve karakter tarifleriyle birlikte iyi biçimlendirilmiş kısa bir öyküyü tamamlamıştır. Denek her karakterinin içine girebildiğini ve bu süreçte bedeninin ve kişiliğinin değiştiğini hissedebildiğini belirtmiştir. (Aktaran: Krippner, 1968: s.58)

L. M. Berlin'in ulusal ölçekte tanınmış dört grafik sanatçısında meskalin ve LSD kullanımının etkileri üzerine yaptığı deneylerde parmak vurma testinde verim azalması ve adalesel istikrarsızlık görünse de dört denek de resimlerini tamamlamıştır. Sanat eleştirmenlerinden oluşan bir heyet resimleri değerlendirdiğinde sanatçıların standart işlerine göre son işlerinin daha yüksek bir estetik değer taşıdığı, çizgilerin daha cesur ve renk kullanımının daha canlı olduğu tespit edilmiştir. (Aktaran: Krippner, 1968: s.60)

Frank Barron'ın yüksek derecede yaratıcı bireyler üzerinde yaptığı deneylerde ulaştığı sonuç psilosibinin pek çok tanımlamayı çökerttiği, sınırları bulanıklaştırdığı, daha büyük bir yoğunluğu mümkün kıldığı ve deneyimlerin pek çok açıdan daha uç noktalardaki değerlerini ortaya çıkardığı yönündedir. Ancak sanatçılar uyuşturucunun etkisi altındayken psychedelic ilhamla yarattıkları işlerin değerini muhakeme edemeyebilir. (Aktaran: Krippner, 1968: s.61)

1.4.2. Sinestezi

Sinestezi beyin haritasında olması gerekenden fazla bir iletişimin kurulmuş olmasıdır. İletişim ağının beyindeki yeri ve kapladığı alana bağlı olarak sinestezi ve birbiriyle alakası yok gibi görünen kavramları ve düşünceleri birbiriyle iliştirme arzusu, kısaca yaratıcılık ortaya çıkar (Ward vd 2008: s. 127). Nörolog Richard Cytowic'e göre sineztezi modaliteler arası istemsiz bir fiziksel deneyimdir. Bir duyusal uyaranın bir yada daha çok duyuda algılamaya eksiksiz bir şekilde sebep olması bu deneyimin yaşanmasına sebebiyet verir. Beynin bir bölgesindeki duyusal uyarımın başka bir duyunun karşılığı olan diğer alanları eşzamanlı olarak uyarması yükselen kan akışının diğer bölgelere ulaştığını gösterir. Sinestezi, vakaların çoğunda seslerin renklerini görmek olarak vuku bulur. Sesler renkleri uyandırmaktadır. Yoğun görülen bir diğer örnek ise sözlü yada yazılı dilin görsel tepki oluşturmasıdır. Kelimeler, sesli yada sessiz harfler görüleri tetiklemektedir. Cytowic'e göre sinestezinin beş net ve açık tanısal işareti vardır. Bunlardan ilki sinestezinin istem dışı oluşmasıdır. İkincil işareti sinestezinin bedenin dışında tasavvur etmesidir. Kişinin çevresini saran uzam ile devamlı olarak, ancak belirli bir mesafe bırakarak belirir. Üçüncü olarak sineztezi devamlı ve üreyseldir. Duyuların belirgin birlikteliği zaman içerisinde stabil kalır ve detaysızdırlar. Sinestezi deneyimleyen kişi müziği dinlediğinde halüsinasyonların değişmez elementleri olan renkli bulutlar, spiraller ve örgüler görebilir ancak detaylı pastoral manzaralar oluşmaz. Dördüncü işaret sinestezinin hatırlanabilir olmasıdır. Kişiler şaşırtıcı derecede iyi bir hafıza yeteneğine sahiptir. Beşinci işaret ise sinestezide düşünceden ziyade deneyimin birincil olmasıdır (Aktaran: Hertz, 1999: s. 400).

Sinestezi belli kavramsal ve zihinsel yetkinlikler kazandırabilir. Bu da yaratıcılığı arttırabilir. Sineztezi metaforları üretmek konusundaki başarılı kişiler yaratıcılık gerektiren işlerde iyi olma eğilimindedir. Sinestetik algı otomatik, esnek olmayan ve kaçınılmaz bir olguyken sinestetik metafor farklı alanlarda yapılacak olan uygun araştırmaların ayarlanmasını ve çıkan sonuçların değerlendirilmesini gerektirir (Ward vd 2008: s. 137-139). Renk algısı öznel olmakla birlikte gerçektir.

Klinik renk-ses sinestetleri için renkler müzikal deneyimlere eklenen bir olgu değildir, müziği daha iyi hale getirmez. Onlara göre renkler müzikal deneyimin yapı taşlarındandır (Shaw-Miller, 2014: s. 14). Bazı alt grupların yaratıcılıkta daha yüksek sonuçlara ulaşması yada bazı sinestezi deneyimi çeşitlerinin sonuçlarının sanatsal eğilime daha fazla sahip olması olasıdır. Mesela tat deneyimlerinden çok renk deneyimlerini doğuran sinestezi türlerinde görsel sanatlarla ilişkinin artışı görülebilir. Sinestezi ve sanat arasındaki ilişkinin sinestezinin kendisinin sanat ile ilişkisindense deneyimlenen belli sinestezi belirtileri arasında kurulduğu söylenebilir. Müzikten görsel veriler elde eden bireyler zengin deneyimler yaşamaktadır. Bu da sanatla ilişkili olmak için bir motivasyon kaynağı oluşturur (Ward vd 2008: s. 134-135). Sineztezi üzerine yapılan çalışmalarda denekler genellikle önce sinestezi sahibi kişiler ve kontrol grubu olarak ayrılırlar. Daha sonra katılımcılar üzerinde yaratıcılık ile ilgili çalışmalar yürütülür. Ancak Dailey, Martindale ve Borkum'un 1997'de yaptığı çalışmada katılımcılar yeteneklerine göre gruplanmış, ardından sinestezi belirtileri araştırılmıştır. Yüksek ve düşük sonuçlara sahip katılımcılara bir dizi ton, sesli harf tınıları ve duygu sözcükleri verilmiş ve hangi uyarıcıyla hangi rengin uyum sağladığını cevaplamaları istenmiştir (Aktaran: Ward vd 2008: s. 129). Sadece küçük bir azınlık algının bütünsel doğasına hakim olsa da her bireyin sinestezik olduğuna dair bir eğilim mevcuttur (Hertz, 1999: s. 400).

Sinestezi çeşitli sayıda duyu şekli ve altşeklinin farklı uyaranları tarafından sağlanır (Ward vd 2008: s. 130). Sinestetikler birbirinden uzak kavramlar arasında uzak ilişkileri kurmakta daha yatkın olabilir ama bu ilişkiler mekanizmasının nasıl bağlandığı açık değildir (Ward vd 2008: s. 139). Bozulmuş zaman algısı ve duyuların geri çekilmesi ile birlikte, sinestezi, yani duyuların eşzamanlılığı güçlü sembolik gruplaşmaları ortaya çıkartması bunun nerolojik durumlarla da ilgili olduğuna işarettir. Duyuların geri çekilmesi, halüsinasyonları yaratabilir, sinestezi belirtileri de bu halüsinasyonlar arasındadır (Hertz, 1999: s. 402). Sinestetik bireyler sesler tarafından tetiklenen renkler gibi başka bir duyu uyarımı aktivitesi tarafından ya da rakamlar tarafından tetiklenen renkler gibi diğer zihinsel aktiviteler tarafından tetiklenen alışılmışın dışında algı deneyimleri yaşarlar. Müzik notalarının parlaklığı ve doygunluğu konusunda hemfikir olmakla birlikte rakamların ve harflerin

renklerini görürler. Sinestezi pek çok ünlü ve yaratıcı kişilikte görülmektedir. Sinestezi deneyimi yaşayan bireylerin farklı uyaranlar arasında anlamlı bağlar kurabilmelerinin bir sonucu olarak yüksek derecede yaratıcılık gösterdiği izlenmiştir (Ward vd 2008: s. 127-128). Sinestetiklerin sanatsal mesleklerde çalışmaya eğiliminin beklenenden fazla olduğu son zamanlarda ortaya çıkan bir bulgudur. Sinestetikler genel topluma göre yaratıcı endüstri denen sektörle ilişkili olmaya eğilimlidir. Mesleki tercihler bir kenara bırakıldığında sineztezi sahibi kişiler ve diğer bireyler sanat ve müzik ilişkileri açısından kıyaslandığında sanat ve müzik için harcadıkları vakit farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Sinestetikler görsel sanat üretimine ve görsel sanatlara maruz kalmaya daha fazla vakit ayırmaktadır (Ward vd 2008: s. 134).

Sanatta yakalanmak istenen izleyicisi ile sanat yapıtı arasındaki sınırları eritmektir. Bu kırılmayı sağlayacak olan şey ise duyusal uyaranlardır. Duyusal eşzamanlılık, uyuşma ve öznel mesafenin kırılması Batı dünyasında önce kübistler ve fütüristler aracılığıyla tekrar yer bulmuştur. 1960'larda psychedelic sanat, günümüzde ise elektronik multimedyanın bileşik teorileri tarafından sürdürülmüştür. Duyular arasındaki uyuşma, duyuların birbiri içinde eriyip yeni bir deneyime geçiş pek çok sanatçının hayal gücünü tetiklemiştir. Soyutlamanın erken dönemlerinde görsel sanatçılar müzik dilini renk ve şekillerinin ahengini açıklamak için kullanmıştır. Şair Baudelaire ve pek çok çağdaşı uyuşturucu maddelerin yarattığı sinesteziyi deneyimlemiştir. Ancak ortaya çıkan sonuçlar onların kültürel arkaplanlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Timothy Leary'nin de söylediği gibi ortam sonucu etkilemektedir. Sinestezi diğer tüm duyusal deneyimler gibi bireyin algısının çalışması durumudur ve bireyden bağımsız, tek başına kültürel bir anlam yüklemek mümkün değildir. Müzikal ve dini coşkunluk durumları da buna benzer şekilde evrensel fizyolojik deneyimlerdir ancak yorumlanışları kültürden kültüre büyük değişiklik göstermektedir (Hertz, 1999: s. 399-402).

İKİNCİ BÖLÜM

PSYCHEDELİC KÜLTÜR (PSYCHEDELİA)

Sanat eserleri, peri masalları, öyküler, müzik, ritüeller ve seçilmiş iç mekan düzenlemeleri bireyin bilinçdışını ve çağrışımlarını tetikleme açısından derin anlamlara sahiptir. Psychedelic aracılar deneyimi yoğunlaştırır, uyaran derecerindeki algıları değiştirir ve savunma mekanizmasını zayıflatır. Psychedelic çalışmalar müzik ve hayalgücü öğelerini psychedelic düzenlemelerde destek ve yol gösterici olarak kullanmaktadır (Fachner, 2002: s. 2). Arnheim biraz tarihsel bilgi ve görsel çözümleme araçlarıyla her seyircinin bir sanat yapıtının anlamını görebileceğine inanır (Pariser, 2012: s. 31). Meskalin etkisi altında iken Huxley pek çok sanat yapıtını ineleme fırsatı bulmuştur. Bunlardan biri de Botiçelli'nin "Judith" adlı eseridir. Huxley'nin bu eserde dikkatini çeken resmin başkahramanı ya da eşlikçisi, kurbanın başı veya ilhbahar görüntüsü değil, Judith'in kıyafetinin erguvan rengi ipeği ve rüzgarda uçuşan uzun etekleridir. Huxley'e göre bir Madonna veya Havari resminde insan ve çeşitli figürlere harcanan çaba ancak yüzde onluk bir dilim oluşturur. Geri kalan ise buruşuk, çok renkli tün ve keten gibi malzemelerdir. Huxley bunun tüm eserin tonunu belirlediğini, temanın işlenişi ile ilgili ipucu verdiğini ve sanatçının ruhsal durumunu ve hayata bakışını gösterdiğini söyler. Bu dokumalarda hiç düz yüzey yoktur, bu da anlık huzur ve güven duygusunun yoksunluğu demektir. Aralıksız kırışıklıklar ipeksi bir yabani dünya olarak görülebilir (Huxley, 2015: s. 26-27). Çoğu bireyin sadece meskalin benzeri halüsinojenler etkisi altında gördüklerini görme yetisi sanatçılarda hep var olan bir yetidir. Büyük bilinç bilgisinin bir kısmı beyin ve ego filtresine takılmaksızın sanatçının bilincine geçer (Huxley, 2015: s. 27-28).

2.1. Karşı-kültür

LSD ve diğer psychedelic maddeler sözde karşı kültürü körüklemiştir ve Vietnam Savaşı'nı bitiren ayaklanmış toplum için kesin bir şekilde etkili olmuştur (Reising, 2009: s. 543). Karşı kültür ve psychedelia fenomeni ve kavramını örtüşen, birleşik ve bazen çelişkili deneyimler ve fikirler olarak anlamlandırmak için sadece tarihsel örnekleri değil aynı zamanda anaakımla olan değişken, çoğu zaman iç türemeli ilişkiye de bakmak gerekir (Whiteley, 2007: s. 15).

Orta sınıfın içinde büyüyen çocukların ailelerinin arzu ve değerlerini reddetmesiyle birlikte karşı kültüre geçiş süreci başlar. Bu çocuklar hırs ve çekişmeyi yargılar ve finans ile statünün önemine dair geleneksel tutumla alay ederler. Karşı kültür, geleneksel orta sınıf toplumunun değerlerini başaşağı etmektedir. Eski kültürün reddinde birey, sosyalleşerek edindiği toplumsal tepkilerden kurtulmayı amaçlar. Birey şablona uygun durumlara etkili tepkiler verilmesini sağlayan bir grup hal ve tavır değişikliğine bağlı olarak kişiliğini değiştirmelidir. Şablonların yarattığı koşullanmadan kurtulma sürecinde yeni tepkiler oluşur ve bu da yeni bir kültürün başlangıcını oluşturur. Bu başlangıç için sosyal yapıdan uzaklaşma birincil önem taşır. sosyal yapıdan uzaklaşma ve bağları koparma sürecinde kişi karşı kültüre geçmek için özgür olmakla kalmaz farklı din, uyuşturucu yada aktivizm gibi farklı bağlar geliştirebilir (Wieder ve Zimmerman, 1976: s 312-314). Karşı kültür içerisine giren bireyler eski, normlara bağlı yaşamlarını sinirsel semptomlara benzetirler ve onları üstesinden gelmek zorunda oldukları saplantılar olarak adlandırırlar (Wieder ve Zimmerman, 1976: s 319). Kişinin saplantıları neredeyse her zaman arkadaş çevresi hatta tabiri uygunsa kardeşleri arasındaki tartışmaların odağı olmuştur. Çevrenin dinlemesi, kabullenmesi, yardım etmesi ve kendi saplantılarını paylaşması beklenir. Karşı kültürde bireyler başka bireylerin davranış tavır ve duygularının uygunluğuna yönelik yargılamadan, özellikle ahlaki yargılamadan arınmayı hedefler. Diğer bireyler kendilerine eşdeğer canlılardır, sağlıklı bir iletişim ancak bu yolla kurulabilir (Wieder ve Zimmerman, 1976: s 324).

Karşı kültür içerisindekiler kendilerinin bir dönem normlara bağlı yaşadığının bilincindedirler, orta sınıf tarafından yetiştirildiklerini ve onların değerleriyle adeta beyinlerinin yıkandığını iddia ederler. Onlar için değişim kaçınılmazdır ancak değişim kişisel bir tercihtir. Karşı kültür, kurucu özelliklerinden birinin değer yargılar ve yaşam tarzının seçilebilirliği olmasıyla kendine özgüdür. Karşı kültürün içinde olma süreci sürekli karşılaşılan bireyin seçimleriyle deneyimlenir. Tercih hakkı yada en azından değişim genellikle üniversiteye gitmek için evden ayrılmakla başlar. Değişim akranlarla iletişim kurulması ve sıklıkla görülen marijuana ile tanışmakla gerçekleşebilir. Marijuana bu süreci kolaylaştırıcı olarak rol oynayabilir. Hatta bazı durumlarda bireyin tercihlerinin, kendilerini algılayışlarının ve dünyaya bakışlarının değiştirmesine neden olabilecek bilinç değişimleri yaşanmasına sebebiyet verebilir. Geçiş esnasında bireyin iç dünyasında ve dış dünyayla mücadele etmesi gerekir. İç dünyasında yaşadığı mücadele psikotreapi gören hastaların yaşadığı rahatsızlık ve kafa karışıklığı ile kıyaslanabilir. Bu hastalar için de değişim ufuktadır ancak henüz ulaşılamamıştır (Wieder ve Zimmerman, 1976: s 314-318).

Karşı kültürün oluşumu bireylerini eski kültürlerinin kuralcı yapısından çıkartıp hislerini özgürleştiren yöntemlerin keşfiyle gerçekleşmektedir. Böylelikle bireylerin hisleri yeni kültürlerinin yarı kuralcı yapısının rahatlığıyla günlük hayatlarındaki aktivitelerde de yer bulabilir. Karşı kültürün parçası olmak geleneksel duyguların üstesinden gelmekle mümkündür. eski kültürleri tarafından onlara yüklenen kızgınlık, utanç, suçluluk ve çoğunlukla da endişe üstesinden gelinmesi gereken hislerdir (Wieder ve Zimmerman, 1976: s 320). Karşı kültüre dahil olma süreci bireyin eski kültüründe barındırdığı alışkanlık ve tavırlardan arınmasını gerektirir. Bu arınma, birinin çocuğu olmak, iyi arkadaşı olmak, öğrenci olmak ya da çalışan olmak gibi önemli geleneksel rolleri arkada bırakmak anlamına gelebilir. Bireyin bu rollerdeki rol eşleri geleneksel ahlaki yapıya yeniden bağlanma veya bunun yeniden uyanmasına sebep olacak güce sahiptir. Ayrılma ile birlikte birey sadece dış çevresini değil iç dünyasını da değiştirmiş olur. Birey kendini toplumun baskın öğelerinden izole ettiğinde, kabul edilen ahlaki düzeni de dışarıda bırakmış olur. Aile ile ilişkiler, karşı kültüre geçen bireylerde keder ve hayal kırıklığı gibi hislere neden olur. Kuşak çatışması elbette yeni bir kavram değildir, çocuğun

bağımsızlığının ve kişiliğinin gelişmesinde önemli rol oynayan bir olgudur. Ancak karşı kültüre geçiş ailenin içinde yaşadığı kuşağın inanç ve uygulamalarını altüst ettiği için, çocuk ve aile çatışması üst boyut kazanır. Aile ile bağların azalması iki açıdan önemlidir. İlki, genç birey için ailenin eski kültürün güçlü birer temsilcisi olmasıdır ve bu temsilin yıkılması gerekmektedir. İkincisi ise ideolojik temellere dayanır. Aileden ayrılışın sembolik bir anlamı da vardır. Bireysel boyutta bir yaşadığı toplumdan kopuş gerçekleşir (Wieder ve Zimmerman, 1976: s 325-326).

2.2. Psikoaftik Maddelerin Bireyde Yarattığı Algı Deşimleri

Her birey mümkün olma ihtimali olan büyük bir bilince sahiptir. Ancak insanların diğer hayvanlar gibi birincil amacı üremek olduğu için büyük bilinç beyin ve sinir sisteminin filtresinden geçmek durumundadır. İnsanların çoğu sadece bu filtreden geçenleri bilir. Ancak bazı insanlar bu filtreyi devre dışı bırakabilmektedir. Bazı insanlar ise anlık olarak ya da bilinçli bir şekilde zihinsel alıştırmalar, hipnoz ya da uyuşturucu kullanımı vasıtasıyla büyük bilince ulaşan kanallar bulabilir (Huxley, 2015: s. 19-20). Alışılmış algının ötesine geçmek, birkaç belirsiz saat için bireyin iç ve dış dünyasını büyük bilinçin filtreden geçmeden algılandığı gibi, hayatta kalma arzusu, yada saplantılı fikir ve kelimeler olmaksızın doğrudan ve koşulsuz olarak algılaması herkes için önemli bir deneyimdir (Huxley, 2015: s. 62). Huxley halüsinojen kullanımı sonucu ortaya çıkan insanın görmesi gerektiği gibi görmesi durumunun yapması gerekeni yapmak ve hissetmesi gerekeni hissetmek gibi gündelik işlemlerle uyum sağlaması üzerine kafa yormuştur. Gördüklerini gösterişsiz, kendi olmaktan memnun, kendine yeten, rol yapmayan şeyler olarak tanımlar. Deneyimlerinde çevresinde bulunan, değer ve saygı duyduğu kişileri meskalinin kendisini özgür kıldığı dünyaya ait olarak nitelemektedir. Bu dünya gördüklerinin tanımının aksine benlikler, ahlaki yargılamalar, çıkar ilişkileri, aşırı kendine güven, tapılan düşünceler ve fazla anlam atfedilen sözcükler ile doludur (Huxley, 2015: s. 30-32). Meskalin kullanımı kendisine sunulan görülerden arta kalan sürede her şeyin olması gerektiği gibi, en üst seviyede olduğunu, bununla birlikte bunun tam karşıtı durumu hissetmektedir. Bu soru meskalin tarafından

cevaplanabilecek bir soru değildir. Tam ve ebedi çözüm doğru dünya görüşünü, buna uygun yaşam tarzını ve zorlama olmaksızın uyanık olma halini benimseyen kişiler tarafından bulunabilir (Huxley, 2015: s. 35).

Meskalinin zihnin doğadaki yeri ve bilinç ve beyin arasındaki ilişki gibi çözülmemiş eski soruları yanıtlayabileceği düşüncesiyle deneyler yapılmıştır (Huxley, 2015: s. 8). Aldous Huxley'e göre görsel dehaların ve mistiklerin bahsettiklerini içsel bir şekilde anlamlandırabilmek için sıradan bilinç halini, hipnoz, otohipnoz, örnekleme veya doğru uyuşturucu maddeleri kullanarak değiştirmek mümkündür. Ancak bunu yaparken kişi mizacını, eğitimini ve alışkanlıklarını gözardı edemez. (Huxley, 2015: s. 12)

Görsel deneyim alanında maddeler objelerin durağanlığı yada hareketliliğini algılamamıza da müdahil olur. Anlık bir bakışta yakaladığımız etrafımıza dair görüntüler bozulabilir, büyük ihtimalle yavaşlayabilir. Bu da görselin taranmasını oluş anında inceleyebilme kabiliyetini sağlıyor. Görsel algı açıldığında etki, diğer duyulardan görme duyusuna kadar genişlemektedir. Örneğin odanın dışında çalışan bir işçinin çıkarttığı ritmik seslere, havada süzülen sanrısal renkli noktacıklar eşlik edebilmektedir yada saatin her vuruşunda renkli şekillerin içindeki kırmızı noktacıklar artabilir (Mayer-Gross, 1951: s. 319).

2.2.1. Renk ve Şekiller

Psychedelic madde kullanımında görsel deneyimlerin baskınlığı neredeyse çarpıcıdır. Bu çarpıcılık sadece iz bırakan görsel halüsinasyonlar ve yanılsamalardan ötürü değil aynı zamanda görülen gerçek objelerin, onların renk ve şekillerinin etkileyicilik oranıyla da alakalıdır. Görsel imajlar düşünmenin yerine geçip duyguları ve ruh durumunu ifade etme görevini üstlenmektedir (Mayer-Gross, 1951: s. 318). Renkler mükemmel olarak tasfir edilmiştir. Bu renkler kavurucu bir güneşle

yıkanmış renk spectrumu olarak tarif edilebilir. Figürler sürekli olarak renk ve form değiştirmekte ancak değişmeyen fantastik kıvrımlara sahip olup kendi eksenleri etrafında ileri geri dönmektedirler. Formlar girift bezemelerden, suriye halısı motiflerine, yada basit geometrik şekillere evrilmektedir. Her yeni form yeni bir renk çakmasıyla gelmekte ve tonlar saf beyazdan derin bir mora kadar değişiklik göstermektedir. Baskın halüsinasyonlar mükemmel renk oluşumları iken figür ve benzeri şeyler zevk ve hayranlık kaynağıdırlar (Prentiss ve Morgan, 1896: s. 8). Huxley Algı Kapıları adlı eserinde meskalin deneyiminin görsel yansımalarından detaylı bir şekilde bahsetmiştir. Çalışma odasının duvarlarını kaplayan kitaplara baktığında daha derin bir anlam ve daha parlak renkler dikkatine takılmıştır. Her birinin renklerini yoğun ve derin anlamlarla dolu olarak tarif etmiş, adeta dikkat çekmek için ısrarcı bir şekilde kendilerini ona sunduklarını belirtmiştir. Dikkatini kitaplardan mobilyalarına çevirdiğinde onları nesnel dünya ile bağ içinde ancak derinliksiz ve fotografik gerçeklikten uzak olarak nitelemiştir. Onları faydalanmak için değil, biçimlerinden ve görüş alanlarından ya da resim çerçevesi içerisindeki ilişkilerinden estetik haz almak için değerlendirmişti. Nesnelere sadece bakarak değil onlarla bir olarak asırlar gibi gelen kaç dakika geçirdiğini hesaplayamıyordu. Yapraklara baktığında keşfettiği deseni açılmaması gereken bir gizemi dışa vuruyormuşcasına iddialı olarak tanımlamıştır (Huxley, 2015: s. 16-18). Yazar Cam Cloud'un kendi LSD deneyimlerine göre, daha önceden görmezden gelinen ışık kırılmaları, gölgeler ve doku belirginleşir. Yeni detayların bitmeyen büyüleyiciliği görünür hale gelir (Aktaran: Reising, 2009: s. 530).

Almanya doğumlu Amerikalı psikolog Rudolph Arnheim'ın yapıtlarının temel hedeflerinden ilki görsel algıyı ve görsel sanatları düşünme yolu olarak yeniden canlandırmaktır. "Gerçek düşünce"nin sadece sözcükler yoluyla oluşabileceğine dair kabul gören düşünceye karşı uzun süreli saldırılarını 1969'da yazdığı görsel Düşünme isimli çalışmasında başlatmıştır (Pariser, 2012: s. 28). Arnheim'a göre sanat tanımında ister doğal ister insan yapımı olsun, sanat algısal nesnelerle eylemlerin görünümleri yoluyla, insanın deneyim dinamiklerinin uygun yönlerini yansıtan güçleri bir arada temsil edebilmektir (Pariser, 2012: s. 30). "Bir sanat eserinde olduğu gibi doğada da bir nesnenin soyutlanması ona bir mutlaklık

kazandırmaya ve onu sembolik olanı aşan ve varoluşla özdeşleşen bir anlamla donatmaya başlar" (Huxley, 2015: s. 143). "Bir renk töz kazanıp nesneye dönüştüğünde, renk olmaktan çıkar. Palette ya da resmin üzerinde boyaları karıştırmaya başladığınızda, renkler de töz kazanmaya başlar, ama çoğu kez sizin umduğunuz töz değildir bu" (Berger, 2009: s. 18).

"Alanın yaygınlığı tonu değiştirir. Sınırların şekli de tonu değiştirir" (Berger, 2009: s. 19). "Mesafe bakışa büyü verir, aynı şeyi yakınlık da yapar" (Huxley, 2015: s. 103). "Sadece orta plan ve biraz arkaya itilmiş ön plan denebilecek şey tümüyle insanidir. Çok yakına veya çok uzağa baktığı anda insan ya ortadan kalkar ya da önceliğini yitirir" (Huxley, 2015: s. 105). "Yaklaşmak, geleneği, şöhreti, mantığı, hiyerarşileri ve benliği unutmaktır. Abuk sabuk olmayı, hatta çıldırmayı göze almaktır aynı zamanda. Çünkü ressamın modeline fazla yaklaşması sırasında işbirliği bir anda bozulabilir ve ressam modelin içinde eriyip kaybolabilir…Bir resim cansızsa, bunun nedeni ressamın modeline bir işbirliğinin başlaması için yeteri kadar yaklaşmaya cesaret edememesidir. Bu durumda ressam kopyalama mesafesinde kalır" (Berger, 2009: s. 31).

Müzikte ve renlerde ton ve tonlama birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Renk terimleri yaklaşık olarak kullanılırken renk deneyimleri ve algıları öyle değildir. Müzikal ve görsel deneyimleri kelimeler ile anlatmak oldukça zordur (Shaw-Miller, 2014: s. 14). Müzisyenlerin notaları çaldığı şekilde renkleri çalabilen enstrümanlar fikri şaşırtı bir şekilde uzun bir geçmişe sahiptir. 18. yüzyıla kadar pek çok renk-müzik teorisi Aristotales'in renk teorisine dayanır. Göze hitap eden müzik yapma arzusu teknolojik gelişmelerin ışığında daha etkili çalışmalar yapılabileceğinin anlanması ile 19. yüzyılda büyük önem kazanmıştır. 1877'de Amerikalı mucit Bainbridge Bishop ilk renk erganununun patentini almıştır. İngiliz ressam Alexander Wallece Rimington Londra'da ilk elektrikle çalışan renk erganununu tanıtmıştır. Bu alet ses üretmek için değil, müziğe bir ekrana yansıtılan sesler ile eşlik etmek için taşarlanmıştır. Ses göz önünde bulundurulduğunda rengin ana neden olduğu hiçbir müzikal sanat bulunmamaktadır. Ancak bu, bu durumun devam etmesi gerektiği ya

da müzikal sanata eşlik eden renk sanatının geliştitilemeyeceğini göstermez. Rimington üretilen bu yeni sanat biçiminin rengi yeni görsel deneyimler yaratmak için hareketlendirerek sanatı kanvasın iki boyutlu sınırlarından kurtarmayı hedeflediğini iddia eder (Shaw-Miller, 2014: s. 18,19). "Kelimelerle betimlenemeyecek, açıklanamaz bir nesne yaratılmıştır renklerden" (Berger, 2009: s. 20).

2.2.2. Zaman ve Uzam

Aldous Huxley, Ada isimli son romanında sadece çok derin bir trans anında kişiye zamanı değiştirebilme yetisi öğretilebilir olduğuna değinmiştir (Aktaran: Krippner, 1968: s.59). Pek çok araştırmacı Huxley'nin çıkarımlarının tamamlanmamış olduğunu düşünse de biyolog kardeşi Julian Huxley'ye göre yaratıcılığı arttırmak için kullanılan trans hali insanlığın gelecekteki evrimi ile uyum içerisindedir (Aktaran: Krippner, 1968: s.60). Algı Kapıları adlı eserinde Huxley zihninin dünyayı uzamsal kategoriler dışındaki terimlerle algıladığını, yani uzamın fazla önem arz etmediğini söylemiştir. Uzayın hala orada olduğunu ancak birincil öneme sahip olmadığını, yani konum ve üç boyutluluğun ikincil dereceye düştüğünü belirtmiştir. Zihin ölçü ve konumlardan ziyade varlık ve anlamla ilgilenmekteydi. Uzaya karşı kayıtsızlığının daha büyüğünü zamana karşı göstermişti. Kendisine zaman ile ilgili sorular sorulduğunda zamanın yeteri kadar var olduğunu ancak ne kadar olduğunun bir önem arzetmediğini belirtmiştir (Huxley, 2015: s. 17). Cam Cloud ise asit etkisi altındayken zamanın akışının olağanüstü düzeyde yavaşladığını, birkaç dakikanın saatler gibi, saatlerin ise günler gibi hissedilebileceğini belirtmiştir. Bu etkiye zaman genişlemesi denir (Aktaran: Reising, 2009: s. 524). Melges'in deneylerine göre içsel zamanın hızlanması kronolojik zamanın yavaşladığı algısına sebebiyet vermektedir. Cannabis etkisi uyarana ulaşırken ve deneyimlerken oluşan yapıyı bozar ve dikkat daha kısa zaman döngülerine çekilir. Birey zamanın geçmiş, şimdi ve gelecek olarak akışıyla daha az bütünleşmektedir, algısı ise şimdi olan olaylar üzerine yoğunlaşır. Bu da karşıt kültürün odaklandığı fikirlerden biri olan "şimdi ve burada hissiyatını" anımsatır. Duygu ile ilişkilendirilen zaman süreci

beynin kanabionid reseptörlerin yüksek seviyede olduğu limbik ve hipokampal bölgelerinde düzenlenir (Aktaran: Fachner, 2002: s. 5).

Neredeyse popüler müzik içerisindeki tüm psychedelic denemeler zaman kavramı üzerinde yoğunlaşan çalışmalar yapmıştır. Pek çok psychedelic müzik çalışmalarının sonic zaman/uzama giriş çabası aslında alternatif zaman boyutuna geçiştir. Zaman özgürlük olarak algılanır, zorunlu rutinin zincirlerinden kurtuluştur. Bu şarkılar neredeyse her zaman zamanla yeni bir ilişki kurduğu gibi uzam ve perspektifle de yeni ilişkiler kurar. Zaman kavramıyla uğraşan psychedelic deneyimler çeşitlidir. Bu sadece deneysel ve şaşırtıcı zaman örneklerini değil aynı zamanda zamanın yavaşlatılıp, hızlandırılabileceğini, varoluşunun temel gizemlerinin ön plana alınabileceğini ve psychedelic deneyimin belirsiz süresini de içerir. Geçmiş ve gelecek kendi şahsi ve bir o kadar da konu dışı olan çerçevelerine geri çekilir ve ardında açılma, genişleme ve şimdinin biçimsel bozulmasını bırakır. Psychedelic rock sıklıkla saat, alarm ve zil seslerinin ahenksiliğiyle kişiyi zihnin yeni çerçevelerine iter. Pek çok şarkıda zamanın geçişi ve saatlerin ilerleyişinin temsili vurgulanırken gerçek amaçları mekanik olarak ölçülen zamanın tümünü aşıp, üstün gelmek ve zamanın ve uzamın dışına geçtiğimizi göstermektir. Psychedelic şarkı sözleri zamanın içinde aranılan herşeyin varolduğunu ve zamanın kendisinin güzellik ve anlamla dolu olduğunu ileri sürer. Psychedelia zamanı felsefi yada tematik olarak değil, bireylerin zaman kavramı, sürekliliği ve dizinini ile tüm ilişkisini yeniden düzenleyerek yerine hayat değiştiren dönüm noktaları olarak sunar (Reising, 2009: s. 526-542).

Zaman deneyiminde kairolojik zaman yapısı mevcuttur. Bu kişisel zaman kavramıyla ilişkilidir. Kronolojik zaman ise bir dakikanın 60 saniyeye tekabul ettiği, toplumsal olarak kabul edilen zaman kavramıdır. Kairolojik zaman çeşitli zaman algılarına imkan tanır ve şimdi ve burada bir şey yapmaya karar vermek veya harekete geçmek için yeterli ve doğru zamanla ilgilenir (Fachner, 2002: s. 4). Eş zamanlı ya da sıralı olarak zaman "çok kısa" veya "çok uzun" olabilir. Zihnin durumuna göre zaman çok yavaş geçebilir veya uçup gidebilir (Reising, 2009: s.

536). Olgu olarak hızlandırılmış ya da yavaşlandırılmış zamanı deneyimleyebilmek için belli düzenlemeler ve çevreye ihtiyaç duyulmaktadır (Fachner, 2002: s. 4).

2.2.3. Sanatsal Değişimler

On dokuzuncu yüzyılın hakim sanat biçimi manzara ressamlığıdır. On dokuzuncu yüzyıldan sonra bu biçimde geri çekilme görülmüştür. Bu dış gerçeklikten bilinçaltına, bilinçli dünyadan belirsiz olan ruhsal dünyaya geri çekiliştir (Huxley, 2015: s. 41).

Uyuşturucu kullanan sanatçılar üzerinde yapılan deneylerin sonuçları genellikle deneyi yürüten kişinin bakış açısını yansıtıyordu. (Berge, 2002: s. 250) Bir uyuşturucu deneyiminin bağlayıcı ya da özgürleştirici olması çoğunlukla kullanıcının beklentilerine de bağlıdır. Amatör ressam Laszlo Matefi'nin 1954'te LSD ve meskalin etkisi altında yaptığı deneyi kayda değer veriler sunmuştur. Matefi uyuşturucuyu almadan ve aldıktan sonra her saat başında elinden geldiğince realistik bir şekilde bir dizi portre çizmiştir. Bu deneyde hem bağlayıcı hem özgürleştirici etkileri yaşamıştır. Diğer deneylerde olduğu gibi ele geçirilmiş ve yönlendirilmiş hisseden Matefi, kabullenip kendini bıraktığında hislerinin resme aktığını ifade etmiştir. Artık karşısındakiler görseller değil hislerinin vücut bulmuş halidir. Neredeyse aynı anda hem yönlendirilmiş hem de özgür bırakılmıştır (Berge, 2002: s. 257-259). Alman psikolog ve galeri sahibi Richard Hartmann bir grup sanatçı üzerinde yürüttüğü LSD deneyinde sanatçıların kendilerini adeta başka birinin yönetildiğine dair söylemlerine ulaşmıştır. Hartmann'a göre bu, sanatçının nihayetinde kendi hareketlerine uzaklaşması durumudur. Hartmann'ın deneylerinde her çizgi yada renk yeni imajlar uyandırmakta, bu da sanatçının orjinal kavramı kaybetmesine sebep olmaktadır. Sanatçının detaylara takıntılı hale gelmesi sonsuzlukta kaybolması anlamına gelmekteydi (Berge, 2002: s. 251). Parisli nöropsikiyatrist Robert Volmat ve asistanının 1959-1962 yılları arasında yürüttüğü deneylerde 29 sanatçıdan psilosibin etkisi altında çalışmaları istenmiştir. Yaklaşık

yarım saat sonra sanatçılar normal teknik ve materyallerini kullanamaz halde olduklarından kafa karışıklığı yaşamışlardır. Renkler, çizgiler ve uzamsal kompozisyon deneyimlerini tamamen unutmuş gibidirler. Ancak sanatçı eski ideallerine takılmayıp yeni durumunu kabullendiğinde ortaya iyi olarak değerlendirilebilecek işler çıkartır. Aynı zamanda sanatçılar normale göre çok daha hızlı çalışmaya başlamışlardır. Volmat bunu imkansızlıklardan doğan yeni imkanlar olarak nitelendirir. Sanatçının özgürleşmesi kabullenmesi ile mümkündür (Berge, 2002: s. 255-256). New York'lu sanatçı Isaac Abrams belli ölçüde görmezden gelinen bir sanat akımı olan psychedelic sanatın önemli isimlerindendir. 1965'e kadar satış danışmanı olarak çalışan Abrams ilk LSD deneyimi sonrasında yapıt üretmeye başlamış, uyuşturucunun etkisi geçtikten sonra da bu üretimine devam etmiştir. Ona göre ürettiği her yapıt onun bir parçası haline geliyordu. Bunu bir enerji değişimi olarak tanımlıyordu. Kanvas beyninin bir parçasıydı ve psychedelicler aracılığı ile kişinin kafasının dışına çıkması mümkündü. Abrams ve diğer psychedelic sanatçılar için canvas üzerinde belirecek olanlar tamamen sürprizdi (Berge, 2002: s. 260-261). Kullanılacak uyuşturucunun türü ve miktarı ve ortam son derece önemlidir. Hartmann'ın deneyindeki sanatçılar bir kliniğin beyaz duvarları arasında çalışmıştır, oysa Volmat sanatçıların kendi mekanlarında çalışmalarına müsade etmiştir (Berge, 2002: s. 256-257).

William Burroughs bir psikoaktif bitki olan Yage'yi "uzay zaman yolculuğu" olarak tanımlar. Burroughs'un edebiyatında uyuşturucunun ilham verdiği hayali görüntülerin metinselliğini anlamak önemlidir. "Bilinmeyen geçmişin ve doğmakta olan şimdinin," buluşma noktası olan bu hayali görüntüler sahnesinde "uzay zaman yolculuğu," sadece tanımlanmamış hem de okuyucu için üretilmiştir (Burroughs, 2014: s. 23). Yage Arayışı isimli kitabını 1954 yılında yayınlamak istemesinin nedeni Aldous Huxley'in Algı Kapıları adlı kitabının çok ses getirmiş olmasıydı. Ona göre huxley'in Peyote üzerine yazdığı bu kitabı bu kadar çok ilgi çektiğine göre yage ile ilgili yazdıklarıyla da birşeyler başarabilirlerdi (Burroughs, 2014: s. 41). Aynı dönemde Huxley ise meskalin deneyiminde kendisi için yalnızca görsel olan vahiylerin yetenekli bir müzisyenin duyusal olarak algılayabilirliğini sorgular (Huxley, 2015: s. 42).

Madde kullanımı ve mediumistic sanat arasında da bağ kurulabilir. Mediumistic sanat, yapıtlarını trans benzeri bir durumda ortaya çıkaran ve başka dünyalarla iletişim halinde olduğunu iddia eden sanatçıların oluşturduğu sanata denir. Mediumistic sanat tipik olarak tekrar eden basit şekillerden oluşan ağ ve yığınların yoğun paternli dokular oluşturmasından oluşur. Bu dokular bazen düz ve dekoratif bir etkiye sahiptir diğer zamanlarda ise dipsiz derinlikleriyle, içinde belli olmayan yüz ve figürleri barındırır. Bu da onların büyük çaplı müsvetteler ve karalamalar gibi görünmesine sebep olur. Mediumistic sanat otomatik yada içgüdüsel bir süreç olmanın aksine az ya da çok, harmoni içerisinde bir karışım, hezeyanlı bir yönelimdir. Uyuşturucu etkisi altında yaratılan sanat içinde aynı şey söylenebilir (Berge, 2002: s. 252-254). Geniş bir kapsamda "Romantikler" olarak değerlendirilebilecek uyuşturucu kullanımına meyilli sanatçılar, bu maddelerin yaratıcılığı geliştirdiğine, normal koşullarda erişmesi çok daha zor olacak olan seviyede ilhamı yada en azından estetik duyarlılığı yükseltebileceğine inanıyordu (Berge, 2002: s. 250).

2.3. Değişen Algı Durumlarının Müzik İle İlişkisi

Sanatın ilerleyişle ilişkisi, fiziksel dünyanın ilerleyişle ilişkisinden tamamen farklı değildir. Müzikal uygulamalarla yelkenciliğin, bir ağaca tırmanmanın ve hatta şekerin suda çözülmesinin ontolojik olarak bir farkı yoktur. Müzik ideolojik bir işaret olmaktan öte fiziksel bir güç olarak da ele alınabilir (Saldanha, 2009: s. 76). Müzik üretimindeki temel ikilemlerden biri de amaçtır. Sıradan bir kitleyi toplayıp keyif verici anlar yaşatmak ya da elit bir zümreyi toplayıp keyif verici sanatsal anlar yaşatmak bu ikilemi oluşturur (Frith, 1984: s. 64). Ressam Francis Bacon üzerine yazdığı kitabında Deleuze, resmin görünür olan güçleri oluşturmak için kendi başına görünür olmayan güçleri harmanlamak olarak tanımlanabileceği gibi müziğin de dolgun ses güçlerini oluşturmak için kendi başına dolgun olmayan güçleri harmanlama girişimi olduğunu söyler (Saldanha, 2009: s. 76). Derin bir güzellik, yoğunluk ve bir anlık mükemmeliyet ile doymuş varoluş hissi kişiyi günlük hayatın

kısıtlama ve baskılarından arındırır ve genel olarak psychedelic müzik için felsefi bir altyapı hazırlar (Reising, 2009: s. 530). Müzik dilin de üzerine çıkarak kusursuz derecede paradoksal şekilde sosyaldir. Tarafsızlığının bulunmayışını sunmabilmek için varlığını bilinçli olarak sürdürmektedir. Müzik direk olarak sosyal etki sahibidir ve bunun paradoksal bir yol ile gerçekleştirmez. Müzik sosyal kimlikler arasında harç görevi görür, sesler düz anlamıyla bedenleri birbirlerine ve mekanlara bağlar (Saldanha, 2009: s. 74). "Değiştirilmiş Sesler" çalışmasında müzik bilimci Whiteley seyahat, uzam dışı keşifleri ve öznel olarak genişleyen zamanı 60'larda ve sonra 90'larda geri dönen psychedelianın çekirdek kavramları olarak tanımlamıştır. Aynı çalışmasında psychedelic space rock, ambient ve trance müzik türleri arasındaki paralelliğin, örnekleri hem halüsinojenik deneyim hem de müzik formlarında görülen, genişleyen zaman hissini vurgulayan felsefeye dayandığını iddia eder (Aktaran:Fachner, 2002: s. 3). Sese doğru yaşanan psychedelic seyahat, müzikal ve zamansal alanın geliştirilmiş ve pekiştirilmiş deneyiminin bir metaforu olarak algılanabilir. Psychedelic süreç değiştirilmiş zaman algısına, bu da müziğin yarattığı akustik algıya ve sese doğru hiper bir dikkate bağlanmaktadır (Fachner, 2002: s. 3).

Psychedelic maddeler ve kültürel psychedelia engin ve komplekstir. LSD trip ve psychedelic trans işitsel bir sinestezidir. Sesler canlı renklere dönüşür. Her sesin uğultusu saf sonik enerji ile karışır. Ses ve görüntü akar, ön planı arka plandan ayırmak zorlaşır, uzam ve zamanın esnekliği çevrenin atmosferine uymak istercesine genişler veya daralır. Bu etkilerin pek çoğu müzik ile de yakalanabilir (Reising, 2009: s. 524). Müziğin ruhani bir anlamı olmadığı bilinmesine rağmen fiziksel olarak uyuşturucuların etkilerini arttırmıştır (Saldanha, 2009: s. 72). Müzik güçtür, yalnızca kulak ve beyinde değil, iç kulakta, bağırsaklarda, bacaklarda, kalpte ter bezlerinde ve yanaklarda da hissedilir. Müzikal coşkunluk öğrenilir ve fizyolojiktir. Müzik tekrar düzenlemelere ve bedenleri kimliklere dönüştürmeye aracılık eder (Saldanha, 2009: s. 79). Psychedelic etki altındayken yaşanan anın sihirsel potansiyeli göz önünde bulundurulursa pek çok rock müzik söz yazarının şarkılarında o anı süper-doygunluk olarak nitelendirmesi sürpriz değildir. Bununla birlikte günü yakala (carpe diem) felsefesinin şiirsel geleneğinde kesin değişimler yaratmışlardır. Genellikle eş zamanlı olarak kişilik, cinsel yada felsefi birleşme ve doğa ile mistik uyumun kutsanışı, yani

psychedelic bir günü yakalama hissiyatı, tüm kültürel anın yoğunluk ve direnişini aydınlığa kavuşturur (Reising, 2009: s. 532-533). Müziğin ideolojik yapısı öncelikle Beethoven'ın dehası gibi bireysel kökenlerde aranmaktadır. İkincil olarak bakılacak nokta ise çekici ve rahatlatıcı özelliklerdir (Saldanha, 2009: s. 74). Bir şeyin, sesin, kokunun maddeselliği ne kültürel anlamla dolup taşmaktadır nede ondan yoksundur (Saldanha, 2009: s. 79).

Diğer tüm kitle iletişimi gibi müzik de güncel durum üzerinde yarattığı etki, aktif dinleyicinin tepkileri ve diğer iletişim araçlarına göre daha fazla, hafızadan beslenmektedir. Müzik nostaljik anlar yaşamak için hislerin hatırlanmasında önemli ve büyük bir tetikleyicidir (Frith, 1984: s. 68). Psychedelic müzik geçmişi pek çok şekilde yeniden ziyaret eder. Bu genellikle kişinin faydacı düzen tarafından absorbe edilişinden önceki ütopik bir anı aramak şeklinde vuku bulur. Psychedelic şarkı sözleri kişiyi bir kara deliğin eşsizliğine yaklaşan uzay gemisi gibi uçurumun kenarına sürükleyebilir. Pek çok araştırmacı psychedelic deneyimler sırasında yaşanan bilişsel dönüm noktasının yakalanmasından bahsetmiştir. Asit deneyimleri yaratıcılık ve problem çöme gibi konularda yaşanan yeniliklerle ilintilidir. Bu sebeple psychedelic şarkı sözleri geçen zaman ile ilgili pek çok deneyimin yanı sıra gelecek zaman da da pek çok heyecan verici ihtimalden bahseder (Reising, 2009: s. 537-541). Pek çok müzikbilimcinin aksine sosyologlar müzik türlerinin tanımlarını yaparken türü, uyum, beklenti ve düzeninin endüstriyi, performansçıları, eleştirmenleri ve fanları bir araya toplayarak ortaya çıkan bir sistem olarak görürler (Ahlkvist, 2011: s. 643). Müzik ve toplumsallık aynı varoluşu paylaşırlar. Bunun sebebi aynı zaman ve uzamı paylaşmalarıdır (Saldanha, 2009: s. 77). Becker dinleyicinin sanattaki rolünü tanımlarken, fiziksel özellikler ne olursa olsun türün karakteristik özelliklerinin ilgilenmeyen ve bilmeyen kişilerin deneyimlerinde görülmeyeceğini, ancak nasıl algılayacağını bilen dinleyicilerin fikirlerinde belirip kaybolacağını vurgulamıştır (Aktaran: Ahlkvist, 2011: s. 644).

Bazı eleştiriler entellektüel ve müzikbilimsel yaklaşımın aksine bu müzik türünün zihni, bedeni ve ruhu bağladığını iddia eder. Bu yöndeki eleştiriler müziği

dinlerken gözlerin kapanmasını, düşünme eyleminin bırakılmasını ve sadece müziğin içselleştirilmesini tavsiye etmektedir (Ahlkvist, 2011: s. 652). Rock and roll edimsel özünde müzisyenleri ve dinleyicileri buluşturur. Tüm algı merkezini görüntüler, sesler ve psychedelic deneyim hissiyle cezbeder (Reising, 2009: s. 540). Psychedelic şarkı sözleri ayrıca zaman sorununu insanın varoluşunun takıldığı ve kurtulması gereken bir ağ olarak değerlendirir (Reising, 2009: s. 542).

2.3.1. Psychedelic Müziğin Gelişimi

Kendine özgü geleneklerdeki büyük ve etkin rolüne ek olarak kutsal bitkiler bilim insanlarının araştırmalarına da konu olmuştur. Bitkibilim, kültürel antropoloji, kimya, farmakoloji, fizyoloji, psikoloji, psikiyatri, edebiyat ve teoloji alanlarında da incelenmiştir. 19. yüzyılın sonunda bilimin saygı gören bu alanları disiplinlerarası yaklaşımlarla bu konuya bağımsız yaklaşımlar sergilemiştir. Bu konu, 2. Dünya Savaşı'nı takiben gelen ve batı dünyası Aldous Huxley gibi edebi karakterler aracılığıyla meskalin ve peyoteyle sarsılırken ortaya çıkan yeni nesle kadar, sınırlı akademik çevre içerisinde kaldı. Huxley gibi edebiyatçılar akli işleyişi hem coşkunluğun üst seviyelerine hemde ölüm korkusunun derinliklerine ulaştırabilecek kadar değiştirebilecek maddelerin olası sonuçlarını tamamen anlamışlardı (Diaz, 2010: s. 160). 1950'lerde soğuk savaş zamanında Amerikan psikoloji dünyası 'nesnel' ve 'gözlemlenebilir'i, 'sübjektif' ve 'psişik'e tercih eden toy bir davranışçılık etkisi altına girmişti. Psychedelic tribin bu zihniyette inanılmaz derecede büyük bir güçle iç patlamalar yaratacak farklı düzeylerde farkındalığı ve psişiğin gizli alanlarını ortaya çıkarması sürpriz değildir (Leary vd 1992: s. xi). 1950'lerin ortasında yeni nesil LSD gibi uyuşturuculara psikiyatrik yaklaşımı bırakmış, bunun yerine o dönemde yeni bir terim olan "psychedelic"i kabullenmiştir. Aynı uyuşturucular tanım içerisindedir ama etkilerine bakış açısı tamamen değişmiştir. Kullanıcıyı kendisinden başka birşeye çevirmek yerine bir hayat boyu biriktirdiği sosyal ve psikolojik programlanmanın altında gömülü olan gerçek içsel benliğini ortaya çıkarmayı hedeflerler (Berge, 2002: s. 255).

Amerika ve İngiltere'de 60'lı yılların ünü kötü yöndedir. Çürümenin kökü tüm öğretmenler, avukatlar, din insanları, sanatçılar, eleştirmenler, politikacılar ve akademisyenlerin çoğunluğun takip ettiği popüler kültürü benimsemesi, kendilerini gençliği etkisi altına almaya çalışan ortalama algılama sınırlarında tutması olmuştur. Tüm bu sürecin sonuçları ise albümlerde, müzikte, şarkılarda ve ritimlerde görülmektedir. 60'larla birlikte müziğin yeni bir amacı doğmuştur; iyimserliğin verdiği hazla pasif bir tüketim halini aktif bir kültüre çevirmek. Rock idolojisini belirleyen Rolling Stone gibi medya araçları, albümlerin politik ve şiirsel biricikliği ile ilgili yazılar yazmıştır. Rock müzisyenleri hem varolan düzeni yıkmayı hedefleyen bir topluluğu temsil ediyor (karşıt kültür gençliğinin toplumsal sesi olarak) hem de kişisel hayal ve duyguların karmaşıklığını anlayabiliyorlardı. Rock müzik ilerleyici şekilde politik hale gelmişti. En sıradan ve fikir sahibi olmayan gruplar bile sadece eğlendirici bir topluluktan fazlası olduğunu göstermek istemiştir. (Frith, 1984: s. 59-61)

Müzik türü olarak rock müziği tanımlamak oldukça zordur. Johan Fornas'a göre başkalaşımlar devamlıdır ve geçmiş günümüze gizli etkiler bırakarak yaşamaya devam eder (Ahlkvist, 2011: s. 639). Psychedelia, rock tarihini sadece zamanı yeniden kavramsallaştırarak değil aynı zamanda doğa ile mistik bir şekilde bir olarak ve insan varlığının gizemleri üzerine kafa yorarak zihnin psychedelic hallerini keşfederek de kökten değiştirmiştir. Mart 1966'da piyasaya sürülen Byrds grubunun pek çok kaynakça ilk psychedelic şarkı olarak kabul edilen "Eight Miles High şarkısının LSD deneyiminin işitsel triplerini yenilikçi bir şekilde yeniden yaratma çabası ile birlikte psychedelic müzikteki söz yazım denemeleri müzikal evrim içerisinde bu müzik türünün en ilham verici ve parlak kültürel eserlerini üretmiştir (Reising, 2009: s. 524-525). Bas ve gitarın titreşimli atışları aciliyet hissi verirken Roger McGuinn'in doğu tınılı gitarı mistik bir etki sağlıyordu. LSD deneyiminin verdiği coşku 3 dakika 35 saniye süren bir şarkı ile yakalanmıştı (Johnson ve Stax, 2006: s. 418).

Timothy Leary LSD'nin keyif verici kullanımlarının yayılmasında önemli bir etkiye sahip olsa da psychedelic müzikte etkisi azdır. Bu müzik türü köklerini batı yakasında, yazar Ken Kesey ve Chandler Laughlin'in çabalarında bulmuştur. (Radenkova-Saeva, 2008: s. 658)

Psychedelic dönem başlayınca müzisyenler teknolojinin limitlerini zorlamaya başlamışlardı. Daha eklektik tınılar müziği hakimiyetine almıştı. Stüdyolar ileri teknoloji eko efektleri çeşitlerini sunmaya başlamıştı. Bu da psychedelic grupların müziklerine halüsinojen maddelerin yaşattığı etkilere benzer bir etki katabiliyordu. Ekonun ürpertici ve dünyadışı etkisi yakın zaman içinde psychedelic müzikle birlikte anılmaya başlamıştı. "Dünyadışı" ve "zihin genişletici" etkiler gibi tanıdık olmayan tınılar arayan gruplar hint ve Doğu müziğinin etkilerini müziklerine yansıttılar. Bu müzikler Amerikan dinleyicisine tanıdık gelmediği için kolaylıkla yabancı efekti verebiliyordu. Teknolojik değişimler iki şarkı tarzının oluşumuna etki sağladı. Bunlardan ilkinde teknolojiler uyumsuz, kaotik tınılar için kullanılırken psychedelic deneyimi psikoz ya da delilik olarak tarif eden şarkı sözleriyle destekleniyordu. İkincisinde ise LSD'nin zihin açıcı etkileri aciliyet hissi verirlerek mistik bir şekilde anlatılıyordu. İki tarz da LSD'nin kişinin algılarını değiştirdiğini savunuyordu. Psikoz temalı şarkılar değişimi gerçekliğin kırılması olarak verirken mistik olanlar bunu yeni ve daha iyi bir gerçekliğin habercisi olarak yorumluyordu. Bazı şarkılar psychedelic deneyimin hem negatif hem pozitif yönlerine vurgu yaptığı için çift anlamlıydı. LSD kullanımını açık bir şekilde kınayan şarkılar bad trip şarkıları bile psychedelic kültürü eleştirmiyor ya da reddetmiyordu (Johnson ve Stax, 2006: s. 416-419). Psychedelic şarkı sözleri trip esnasında kazanılan içgörüleri psikolojik ve felsefi olarak ifade eder. Bir Amerikan müzik eleştirmeni olan Jim DeRogatis'in de belirttiği üzere psychedelic rock dinleyiciyi daha önce bulunmadığı bir yere götürmeyi, günlük hayatı aşıp, sıradışı olanı deneyimlemeyi hedefler (Reising, 2009: s. 525).

Altkültür nesli eskimiş olarak nitelendirmek yanlıştır, Pop altkültür tarafından ele geçirilmiştir. Altkültür popuna alışkanlık arttıkça keyfin tanımı değişmiştir.

Altkültür ana akıma, stil hippiliğe ve pop psychedelic müziğe dönüşmüştür. Psychedelic popun zeki görünmek gibi bir altkültürsel endişesi mevcuttur ancak speed'den ota ve asite, uyuşturucular değiştikçe estetik algısı da değişmiştir. Keyif daha rahat, duyusal alan aceleye getirilmiş hislere göre daha fazla anlam ifade eder hale gelmiştir. Pychedelia özü itibariyle elitisttir ancak psychedelic popun verdiği haz herkesi bu elitizme davet eder. Müzik sıcakkanlıdır, gizemini akılda kalıcı nakaratlarıyla ve kolay ritimleriyle korumaktadır. Psychedelic pop, bir kısmı uyuşturucu bağlantısına dayanarak kendisinden önceki müzik akımlarına göre şeklen daha sabit gelişmiştir. Kendi kodlanmış ortamlarına, referanslarına ve tavrına sahiptir. Bu açıkça anlatım kabiliyeti, hippilerin şeffaf sözleri bir pop kültünü belirgin bir karşıt kültüre çevirmiştir ve bu karşı kültür sanatsal bilinci doğurmuştur. (Frith, 1984: s. 63-64)

Bağlılıktan kaçınmak özgürlüğün temel şartı olduğundan önemli bir hamledir. Karşı kültür bireyleri karşılıklı yardım ve asiste için birbirlerine güvenirler. Karşı kültür bireyleri arasındaki iletişim boğucu koşullar ve zorunlulukların yokluğunu ve özgün arzularının bağımsızlığını temel alsa da bazı görgü kurallarına sahiptir. Bunlardan biri de paylaşımdır. Bireyler "kardeşleriyle" uyuşturucu, para, yiyecek, barınak ve ulaşım imkanları gibi tüm varlıklarını paylaşırlar. Ancak karşı kültürün tam göbeğinde olanlar başka birine bağlanmamak için iletişimini minimumda tutar. Çoğunlukla coğrafi olarak hareket halindedirler. Bu da arkadaş ağlarının genişlemesini sağlar. Edindikleri çevre, ulaşım, yiyecek ve barınma gibi geçici ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlar. Mal varlığı eğer genişse hareket etmeyi zorlaştırır, varlığın bakımı ve koruması ise zaman, ilgi ve enerji gerektirir ki bunlar bağlayıcı ve sınırlayıcı öğelerdir (Wieder ve Zimmerman, 1976: s 331-333). Hippi ideolojisi ve müziği kötü şöhretli olabilir ancak gençliğin ve eğlence kültürünün önemli çatlaklarında hayatta kalmayı başarmıştır ve bireylerin iş yerlerindeki mücadeleden işsizlik mücadelesine geçerken oluşan çizgiyle birlikte önemini korumuştur (Frith, 1984: s. 62).

2.3.1.1.Caz Kökeni

2. Dünya Savaşı sonrası toparlanmaya başlayan Avrupa ülkeleri ve Türkiye'de yaygınlaşmaya başlayan ve 50'lerin ortasında dünyayı ele geçiren rock'n rollda cazın etkisi oldukça büyüktür. Rocking and rolling bir denizcilik terimi olmakla birlikte Amerika'nın "Rocking"in mistik bir anlamı da vardır (Erkan, 2014: s. 50).

Canabis, psikoaktif etkileri sebebiyle eski zamanlardan beri kullanılsa da Amerika Birleşik Devletleri'nde bilinmeye başlaması 1920 ve 1930'ların caz müzik sahnesi sayesindedir. Ardından gelen Blues sahnesinde de görülmekle birlikte 1960'larda karşı-kültürün vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir (Radenkova-Saeva, 2008: s. 657). 20 ve 30'ların caz müzisyenleri doğaçlamalarındaki dans şarkılarında genişletilmiş melodik ve ritmik bir yapı kullanırlar çünkü ilk ve ikinci nota arasında yeterince büyük bir boşluk vardır. Cannabis kendilerini daha canlı, yoğun ve kendine güvenir bir şekilde ifade etmelerini sağlamaktadır. (Fachner, 2002: s. 5) Caz kültürü cannabis etkisinin coşku aşamasını tercih etmektedir. Bu aşamada neşe ve hissel bir keyif alma mevcuttur. Bu da onların coşkun bir şekilde müzik yapmasına ve dinleyicilerin de olmumlu tepkisinin artmasına sebep olur. Böylelikle doğaçlamalarında daha fazla kendilerini ifade edebilirler. Hippi kültürü ise ikinci aşama olan derin düşünme ve görsel aşamayı tercih eder. Cannabis etkisinin üçüncü aşaması rehavet ve uykudur (Fachner, 2002: s. 9).

Caz ve kokain arasında da ilginç bir bağ vardır. Kölelik döneminde, daha fazla randıman alınması için bu madde sahipleri tarafından kölelere verilir. Köleliğin ortadan kalkması bu alışkanlığın sonunu getirmemiştir. Eski köleler olan caz müzisyenleri bu alışkanlığı sürdürür. Bu nedenle günümüzde de bazı müzik türü dinleyicilerine yapılan genelleme gibi o dönemde caz müzik ile uğraşanlar bağımlı olarak görülmektedir. (Erkan, 2014: s. 36)

2.3.1.2.Garage Grupları

60'lara bakıldığında, genel görüş tarafından hatırlanan, garaje rock döneminden çok Cream'in "Sunshine of Love" ya da Jefferson Airplane'in "White Rabbit" gibi şarkılarıdır. Ancak tüm psychedelic şarkılar reklam açısından o kadar başarılı olamamıştır ve garage rock döneminin de kanıtladığı üzere başarıdaki tek unsur reklam başarısı değildir (Johnson ve Stax, 2006: s. 412). 50'lerin sonunda gençlik müziklerini bırakıp folk müziğinin yetişkin endişelerini benimseyen binlerce hayal kırıklığına uğramış rock'n roll hayranı rock'n roll'un hala heyecan verici bir şekilde varlığını sürdürdüğü İngiliz sounduna yönelmiştir. Daha ötesi Amerikan dinleyicisi rock'n roll'un büyük popüler çekiciliğinin bu müzik türünü kaçınılmaz, yerinde ve politik bir araç haline getirdiğini iddia etmiştir. 1967 yılında Amerikan kasabaları garaj grupları, punklar, Beatles, Byrds, Yardbirds sonrası müziğin kendi versiyonlarını oluşturan psychedelic pop gruplarıyla dolmuştur. Bu grupların yaptığı müzikler asit kullanan neslin ihtiyaçlarını karşılamıştır. Gürültülü, çok katmanlı ve çiğdir. Basit melodileri ve ritimleri kullanırlar ancak sesler elektronik olarak bozulmuş ve zorlaştırılmıştır (Frith, 1984: s. 64-65). 1967 garage rock ve psychedelic rock arasında geçiş yaşanan yıldır. Bu geçiş kademeli olmuştur ve erken dönem psychedelic rock örnekleriyle garage rock arasında ortak elementler mevcuttur (Johnson ve Stax, 2006: s. 411).

Garage rock, psychedelic rock tarafından öldürülen bir tür olmanın aksine psychedelic rock'ın gelişiminde etkisi olan bir türdür. (Johnson ve Stax, 2006: s. 412) 1960'ların ortalarında garage grupları yerel, bağımsız stüdyolarda psychedelic rock kayıtları yapıyordu. 1966'da garage grupları LSD'nin medyada etkilerine maruz kalmaya başlamışlardı. Bazı durumlarda ise grup elemanlarından biri ya da birkaçı LSD kullanımını deneyimlemiş oluyordu. Kısa süre içerisinde referanslar yerini psychedelic deneyimin daha canlı tariflerine bırakmıştı (Johnson ve Stax, 2006: s. 414). Garage grupları ABD'de LSD kullanımının erken günlerinde psychedelic stili ve kültürü hem benimseyen hemde etkileyen ilkler arasındadır (Johnson ve Stax, 2006: s. 423).

2.3.1.3.Psychedelic Müziğin Altın Çağları

60'lı yıllar, o dönemde "değişen bilinç durumları" olarak adlandırılıyordu ve sadece isyankar gençliği etkilemekten öte bilim ve sanat üzerinde de büyük etki sahibiydi. Pop art geometrik ve renkli görsellerle, halüsinojenler tarafından uyandırılan belirgin fenomenleri yakalamaya çalışıyordu (Diaz, 2010: s. 163). Beat kuşağına göre şiir entellektüel bir tınısı olan modern cazdan çok rock'n roll'un ritmine yakışıyordu. A.B.D. hippi hareketi 50'lerin Beat hayalinin daha akışkan ve daha az suçluluk hisseden bir yeniden yaratımı gibidir. Hippi ideolojisi müziğin bohemliğini vurgulamaktadır. Amerikan pop müziğinin alışılmış ticari örneklerinden bağımsızlığını ilan ederken San Fransisco tabanlı başka bir ticari boyut kazanmıştır. Pop müziğin ticariliği o kadar nettir ki büziğin dinleyicileri tüketici rollerini asla unutmazlar. Oysa rock dinleyicileri albüm alma eylemini bir birlik-beraberlik eylemi olarak değerlendirir. Bu birlik beraberlik fikrinin en net şekilde hayat bulduğu yer festivallerdir. Sadece insanları bir mekanda toplayan geleneksel pop sahnelerinin aksine rock festivalleri, uzunluğu, büyüklüğü, ortamı ve folk geleneğine referanslarıyla müziğin sembolik bir şekilde ifade ettiği kitle deneyimini sağlamaktadır. Kısaca rock performansları pop müzik gibi insanları eğlendirmek ya da folk müzik gibi onları temsil etmeyi hedeflemez. Bunun yerine arzuları ve hisleri aşığa yada arkadaşa yansıtır gibi en temel haliyle yansıtır (Frith, 1984: s. 65-66).

1960'ların başında rock müzik basit ve formüle edilmiş olarak nitelendirilebilir. LSD'nin etkisiyle birlikte gruplar müzikal kompozisyonlarını daha karmaşık hale getirmiş ve müziklerine daha çok ses efekti eklemiştir. Bu grupların başını çekenlerden biri de Jefferson Airplane'dir. İkinci albümleri After Bathing at Baxters'ın LSD etkisi altındayken yaratılmış bir çalışma olduğu grup elemanları tarafından kabul edilmiştir. Beatles ise 60'ların başında bir pop grubu olarak ortaya çıkmıştır. Psychedelic çağın başlamasından önce de sıradan bir gençlik grubunun dışında, müziklerine deneysellik katan ve kalıplar dışına çıkan bir gruptur. Dönüşümleri 1965 yılında Rubber Soul albümünde başlasa da, takip eden yılda

yayınladıkları Revolver albümünün LSD etkisinde yazıldığının aksini iddia edebilecek kişi çok azdır. Albüm kapağı derin psychedelic izler taşır ancak albümün en çok tartışma yaratan kısmı Tomorrow Never Knows şarkısıdır. Şarkının girişi Timothy Leary, Ralph Metzner ve Richard Alpert tarafından yazılan The Psychedelic Experience: A Manual based on the Tibetian Book of the Dead'den alınmıştır. Bu Beatles'ın psychedelic müzik konusunda ilk girişimi olmakla birlikte kesinlikle sonuncu olmamıştır (Radenkova-Saeva, 2008: s. 658). Meskalin, Psiloksibin ve LSD, bunların ana bitkileri ve bunların geleneksel kullanıcıları 1960'larda yaşanan kültürel devrimin yayılmasının ardındaki güçlerdir. Bu güçler kişesel yada sosyal dönüşüm çarkı olarak bilinç açılmasının temel ilkesidir. Halüsinojen maceralarını daha önce denenmiş kültürel geleneklerin desteği ile deneyimleyen yerel grupların aksine korkusuz ve çalkantılı bir rock jenerasyonu çılgın ve eğlenceli psychedelic deneyimin üzerinden yeni bir kültür ve yaşam oluşturdu (Diaz, 2010: s. 162).

60'lar Amerika Birleşik Devletleri için büyük değişim rüzgarlarının estiği yıldır. Değişimi gerçekleştiren genç nesil toplumun muhafazakar normlarını reddetmiş, yerine kendi kaderlerini kontrol edebilecekleri bir karşıt kültür oluşturmuşlardır. Özünde kendilerine bir isim vermeseler de Beat Kuşağı tarafından sarkastik bir şekilde küçük hipsterları niteleyen hippiler sıfatı verilmiştir. Beat Kuşağı, Beatler ya da Beatnikler 1950'lerin Bohem kuşağını oluşturmaktaydı ve hippileri kendilerinin kalitesiz birer taklidi olarak görüyorlardı. Hippiler ise Buddha, Gandhi ve İsa'nın felsefelerinden etkilenerek kendilerini yetiştiren orta sınıfın değerlerini eleştiren bir kuşağa dönüşmüştür. Vietnam Savaşı ve nükleer silahlanma karşıtı söylemleriyle günümüzde iyi ya da kötü özellikleriyle hatırlansalarda iz bırakmayı başarmışlardır. Karşıt görüş karşısında özgürce konuşulabilmesinde, alternatif hayat şekilleri şeçilebilmesinde ve cinsel yönelimlerin istenilen şekilde yaşanabilmesinde etkileri büyüktür. Müzik üzerindeki etkileriyse devasa boyutlardadır (Radenkova-Saeva, 2008: s. 657). Timothy Leary'nin "Turn on, tune in and drop out" sloganı Marshall McLuhan'ın Leary'ye verdiği ipuçlarıyla ortaya çıkmıştır. Bu sözle, bilinci belli düzenlemeler aracılığıyla geliştirmekle ilgilenen kişisel gelişimin, uyarılmış süreci olmayı hedeflenmiştir. Kitlelerin bu slogana duyduğu ilgi sebebiyle slogan, "kendin yap" fikri çerçevesinde ve psychedelic

araçlar aracılığıyla spontane trip deneyimlerinde oldukça popüler olmuştur (Fachner, 2002: s. 2). Müzik alanında yaşananlara eş zamanlı olarak dönemin filmleri ve dizileri "bad trip" sahnelerini kullanıyordu. Tahmin edilebilir bir klişe olan, LSD kullananların uçabileceğine inanarak camdan atlamaları da bu sahnelere örnek olabilir (Johnson ve Stax, 2006: s. 420). The Wonderful Wizard of Oz kitabı ve ardından gelen filminin bir bölümünde afyon kullanımını ima ettiği olasıdır. Bu bölümde Dorothy ve arkadaşları gelincik tarlasına çekilmiş ve burada uyuyakalmışlardır (Radenkova-Saeva, 2008: s. 658).

1967'den sonra LSD yayılmış ve psychedelic kültür, popüler kültür içerisinde daha görünür hale gelmiş ve tanıtım açısından daha başarılı bir hal almıştır. Bu aşamadan sonra psychedelic müzik idealistik bir gelecek için optimist marşlar şekline bürünmüştür (Johnson ve Stax, 2006: s. 412). Psychedelia sadece bir tarz meselesi olmamıştır. Psychedelia ve 60'ların karşıt kültürünün sanatsal, sosyo-kültürel ve ideolojik mirası sıradışı bir şekilde inatçıdır. Yine de akademik çevrelerce pek değinilmemeiş bir konudur (Whiteley, 2007: s. 15). Hippilerin yükselen kültürü psychedelic terapi elementlerini sokaklara, müzisyenler ise asit ya da esrar kullananan kitleler için akustik bir çevre oluşturan kitlesel tripler için sahneye taşımıştır. Bu noktada müzik asit kullanıcılarının halüsinojenik deneyimlerine rehberlik etmek amacıyla yaratılmış ve kullanılmıştır (Fachner, 2002: s. 2-3).

1968 yılında Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'nde başlayan öğrenci hareketleri, tüm dünyayı etkilediği gibi ülkemizi de etkiler. Siyasette olduğu kadar, başta müzik olmak üzere, tüm sanat dallarında yeni arayışlara girilmiştir (Erkan, 2014: s. 90). San Francisco sendika direnişin ve anarkosendikacıların uzun ve radikal tarihine sahipti. 1968'de yaşanan sosyo kültürel yapıyı değiştiren etkinlikler o dönemde uğruna savaşılması gereken değerlerdi. Hayal gücünün yeterli olduğunu düşünen mistik eğilimli LSD kullanıcıları ve sosyal ve politik direnişin, analiz, çatışma ve eylemin herkesçe benimsenebilecek şekillerini yaracağına inanan aktivistler arasında bölünme mevcuttu (Whiteley, 2007: s. 16). Müzik 60'ların politikası için açıklığı ve çift anlamlılığıyla önemlidir. The Doors, Jimi Hendrix, the

Sones ve The Dead gibi grupların, savaş karşıtı hareket ve Vietnam'da savaşan Amerikan askerleri gibi konularda, birlik ve coşku kaynağı olduğu bilinmektedir (Frith, 1984: s. 65-66).

Pek çok şarkı alışılanı kırma deneyiminin ardından gelen psychedelic uyanışa saygı duruşu niteliğindedir. Psychedelic söz yazarları uyanışın birincil hedef olduğu konusunda hemfikirdir. Düz anlamlı ve mecazi olarak uyanışın ardından hem anlaşılmaz bir şekilde tanımlanmış eski moda bir zaman kavramını redderek hem de parıltılı bir varoluşsal dolaysızlık anına kucak açarak psychedelic çağrıya bağlanmak gelir (Reising, 2009: s. 526-529). Psychedelic müzik sıklıkla alışılmış şarkı sözlerinden vazgeçer yada bunların çok ötesinde çalışmalara imza atar. Psychedelic'in öncülerinden psikolog Art Kleps'in de belirttiği üzere müzikal zevkler bireylerin madde kullanımı sonucu yaşadıklarıyla birlikte radikal değişimlerden geçmiştir. Amerikan yerli müziği gibi ezgiler madde kullanımında yaşanana benzer yükselişte istikrar sağlar çünkü zamanın geçişini fark etmek konusunda kişiyi kesinlikle cesaretlendirmez. Daha doğru bir tabirle zamanın durduğu, kişinin uzam içinde oyalanma şansı olduğu konusunda farkındalık yaratır (Aktaran: Reising, 2009: s. 527). 60'ların psychedelic müziğindeki uzamsal keşif kavramı synthesiser ve kayıt cihazları gibi elektronik aletlerle desteklenmiştir. Bu da ardışık kalıpların tekrarına, tınılarla ilgili yeni fikirlere ve günlük yaşamdan ses örneklerinin alınabilmesine imkan tanır (Fachner, 2002: s. 4). Psychedelic şarkı sözleri ve sonik efektlerin dinleyiciyi yeni bir yaşamın LSD'nin felsefi ve duyumsal ışığıyla yükselmiş harikalarına uyandırması hedeflenir. Bilinçli yapılan tekrarlar sadece bütünlük kavramını ifade etmekle kalmaz aynı zamanda deneyimin baskın doygunluğunun retorik eşdeğeridir (Reising, 2009: s. 530-531).

Müzik festivalleri Psychedelic kültürün değinilmesi gereken bir üyesidir. Popüler müzik festivalleri neredeyse yarım yüzyıldır varlığını sürdürmektedir. Festivaller yeni nesil ve eski nesilin buluştuğu kuşaklararası bir yapıya sahip olabilir. Eski nesil kültürel yatırımlarının kendi kuşaklarından diğer bireyler tarafından hala paylaşıldığını tasdik edebilir. Festivaller bireylerin, kolektif uygulamalar

yükseldikçe daha fazla kültürel tınıyı doğuran, geç saatlerde içki içmek, dans, uyuşturucu kullanımı gibi bazı alışkanlıklarının uygulaması çerçevesinde yeniden buluşmalarına imkan tanır. Yerel sosyal gerginlikler festivaller sayesinde kırılabilir ve bütünlük sahibi bir topluluk doğar. Gerginlikler yerel halk evlerinden ve işlerinden fırtınadaki bir festival gibi zorlu ve problemli bir etkinlik için ayrıldıklarında yumuşamaktadır. Woodstock (1969, ABD) ve Nimbin (1973, Avustralya) bireylerde, geçici olarak değiştirilmiş ve daha iyi hale getirilmiş uzam-zaman sayesinde başka ve daha iyi bir dünya tahayyül etmek ve yaratmak düşüncesiyle ütopik bir festival arzusu yaratan erken dönem etkinliklerdir (McKay, 2015: s. 4-5). Araştırmacı Bill Metcalf Nimbin'deki Aquarius Festivali'nde yaşadığı deneyimde katılımcıların hayallerini ve sosyal deneyimlerini tek başlarına değil, kolektif halde tecrübe ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar yeni, ütopik bir sosyal hareketin bir parçası haline geldiklerini ifade etmişlerdir (Aktaran: McKay, 2015: s. 4-5). Festivaller için müziğin ne derece önemli olduğu sorulması gereken sorulardan biridir. Bunun en kısa cevabı müziğin her festival için eşit önemde olmayışıdır. Festival kültürü incelendiğinde popüler müzik festivalleri de dahil olmak üzere, müzik festivallerinin en yaygın tür olmadığı görülür. Festivaller ticaret, değişim ve para akışının olduğu mekanlardır. Bu da bir festival katılımcılarını başka dünyaların hayalini kuran Tanrı'nın çocukları olmaktan çıkartıp para ile çalışan dünyevi bir varlıklar yapmaktadır. Yine de festivaller bireyin müzik, renk, şölen ve dansın içinden estetik hazlar üretebilen canlılar olarak insanlığın mirasını yeniden kazanmanın yoludur (McKay, 2015: s. 8-9).

2.3.1.4.Psychedelic'den Progressive Rock'a

Progressive (ilerici, ilerleyici) kelimesinin anlamının rock müzik içerisinde nasıl bir yer edineceği pek çok kişi tarafından sorgulanmıştır. Cohn Cotner'a göre "ilerleyicilik" daha geniş anlamıyla, sadece tür yada stil olarak değil, zihinsel bir çerçeve olarak görülmelidir (Aktaran: Ahlkvist, 2011: s. 641).

Chris Atton'a göre progressive rockın kalbinde müzisyenlerinin, tema, düzenleme, armoni ve formu 19. yüzyılın Romantik bestecilerinin modellerinden yararlanarak hazırlayan müzikal ifadelerin sofistike, sanatsal biçimlerini benimsediği rock temelli bir müzik yaratma zorunluluğu yatar. 80'lerin neo-progressive İngiliz grupları bu senfonik düzeni kullanmıştır ve 90'lara gelindiğinde progressive underground ortaya çıkmıştır. Pek çok tarihi araştırma progressive rockın temellerini 60'ların sonunda İngiliz psychedelic underground grupların King Crimson gibi progressive rock gruplarına sahneyi bırakmasına dayandırır. 1973 yılında duygu, form ve tınıların birleşimini klasik Batı müziğinden almasıyla tanınan progressive rock geniş çevrelerce tanınır hale gelmiştir King Crimson genellikle 1969 yılında çıkarttıkları albümleriyle, tam anlamıyla ilk progressive rock grubu olarak geçmektedir (Ahlkvist, 2011: s. 640-641). Progressive rock müzik örneklemi olarak 70'li yıllarda çoğunlukla İngiliz gruplarının albümleri gösterilebilir. Bu albümlerin dinleyicilerin prograssive rock hakkında paylaştığı ortak beklentilerin somutlaştırılmış hali olması ise bir müzik örneklemidir. Ancak örnekleme yeni albümler eklendikçe anlam ve değer sürekli yeniden değerlendirilmektedir. Neo-progressive grupların albümlerinin Yes'in Fragile albümü, ELP'in Tarkus albümü, Genesis'in Selling England by Pound albümü ve King Crimson'ın In the Court of Crimson King albümleri gibi semfonik başyapıtlarla kıyaslanması, bu gruplardan beklentinin semfonik stili tekrarlamaları olduğunu göstermektedir (Ahlkvist, 2011: s. 644-646). Progressive rock'ın 1980'lerde bittiğine dair görüşler mevcuttur (Ahlkvist, 2011: s. 641).

Progressive rock'ın gelişimine bakıldığında türün gidişatı 60'ların sonundaki avant-garde başlangıcından, endüstri tabanlı 70'lere geçiş yaptığı görülebilir. Senfonik stilin neo-progressive olarak yeniden canlanması bu düzene tam olarak uymazken günümüz dinleyicisinin gelenekselci bir tarza bağlılığını göstermektedir (Ahlkvist, 2011: s. 645). 1970'lerin progressive rock müziğinin günümüzdeki hayranları üzerine yapılan çalışmalarda merak edilen şey 1960'ların karşı kültürünün doğuşuyla ortaya çıkan bir müzik türünün günümüz dinleyicisine neden cazip geldiğidir. Chris Atton'a göre bu sadece nortaljiye duyulan özlem değildir. Bu sadece rock tarihi içerisinde "tanımlayıcı bir anı" tekrar yaşamak değil, günümüzün

değişmiş ekonomik ve sosyo-kültürel koşulları altında yeniden güçlendirmektir (Aktaran: Ahlkvist, 2011: s. 642).

Semfonik progressive rock üzerinde yapılan çalışmalara bakılırsa progressive rockın müzikal karmaşıklığa eşdeğer olduğu görülebilir. Çoğul ve farklı zaman kavramları, mizaç ve tempo değişiklikleri, stillerin çoğulluğu ve genel bir müziksel yoğunluk bu karmaşanın içinde yer alır. Neo-progressive rock için hayranların yorumlarında şarkı esnasında zamanın pürüzsüzce aktığı ve zamanların değiştiği, sakin olan kısımların ise atmosferik ve bütünsel olarak akışkan olduğu belirtilmiştir. Bazı neo-progressive müzikler dinleyiciyi tamamen farklı bir dünyaya sokmaktadır. Bu farklı dünya yabancılaşma ve psychedelianın tuhaf öyküsel düzlemi olarak tanımlanabilir(Ahlkvist, 2011: s. 650-651). Albüm eleştirileri progressive müzik yada sözlerin anlamlarına işaret etmez ancak genellikle progressive müziğin duygu ve hal durumuyla ilişkili olduğu yorumlanır (Ahlkvist, 2011: s. 653).

2.3.2. Türkiyede Psychedelic Kültür ve Müzik

Kendine özgü geleneklerdeki büyük ve etkin rolüne ek olarak kutsal bitkiler bilim insanlarının araştırmalarına da konu olmuştur. Bitkibilim, kültürel antropoloji, kimya, farmakoloji, fizyoloji, psikoloji, psikiyatri, edebiyat ve teoloji alanlarında da incelenmiştir. 19. yüzyılın sonunda bilimin saygı gören bu alanları disiplinlerarası yaklaşımlarla bu konuya bağımsız yaklaşımlar sergilemiştir. Bu konu, 2. Dünya Savaşı'nı takiben gelen ve batı dünyası Aldous Huxley gibi edebi karakterler aracılığıyla meskalin ve peyoteyle sarsılırken ortaya çıkan yeni nesle kadar, sınırlı akademik çevre içerisinde kaldı. Huxley gibi edebiyatçılar akli işleyişi hem coşkunluğun üst seviyelerine hemde ölüm korkusunun derinliklerine ulaştırabilecek kadar değiştirebilecek maddelerin olası sonuçlarını tamamen anlamışlardı (Diaz, 2010: s. 160). 1950'lerde soğuk savaş zamanında Amerikan psikoloji dünyası 'nesnel' ve 'gözlemlenebilir'i, 'sübjektif' ve 'psişik'e tercih eden toy bir davranışçılık etkisi altına girmişti. Psychedelic tribin bu zihniyette inanılmaz

derecede büyük bir güçle iç patlamalar yaratacak farklı düzeylerde farkındalığı ve psişiğin gizli alanlarını ortaya çıkarması sürpriz değildir (Leary vd 1992: s. xi). 1950'lerin ortasında yeni nesil LSD gibi uyuşturuculara psikiyatrik yaklaşımı bırakmış, bunun yerine o dönemde yeni bir terim olan "psychedelic"i kabullenmiştir. Aynı uyuşturucular tanım içerisindedir ama etkilerine bakış açısı tamamen değişmiştir. Kullanıcıyı kendisinden başka birşeye çevirmek yerine bir hayat boyu biriktirdiği sosyal ve psikolojik programlanmanın altında gömülü olan gerçek içsel benliğini ortaya çıkarmayı hedeflerler (Berge, 2002: s. 255).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NEMRUD GRUBUNUN NEMRUD ALBUM KAPAĞININ ANALİZİ

Bu tez çalışmasında, bir progressive rock grubu olan Nemrud'un kendi isimlerini taşıyan Nemrud adlı albümlerinin plak kapağı incelenmiştir. Kapak Prof. Dr. Betül Dengili Atlı tarafından albüm için özel tasarlanmış ve yıl içerisinde piyasaya sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada Karagöz ve Akkaraca Köse'nin kullandığı kültürel çalışmalar, görsel retorik ve semiolojiyi biraraya getiren hibrid bir metodolojik yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemle incelenen tasarım stil, metaforik ve mitolojik katmanlarıyla incelenmektedir. Bu metod kültürel çalışmalara dayanmaktadır ve düz anlam ve yan anlam arayışları Barthes ve Hall'a dayanmaktadır. Düz anlam aşamasında görselin ilk görüldüğü anda ne anlattığıyla ilgilenilmektedir. Alt ya da yan anlam aranmaz. Yan anlam aşamasında ise kültürel kodlar aracılığıyla görselin sembolik anlamı yada olası anlamları aranmaktadır. Düz anlamda görselden direk, nesnel yada kelime anlamıyla algılanan anlam çıkarılmaktadır. Görselin detaylı tarifidir. Yan anlamda ise bir obje tarafından uyandırılan anlam öznel boyutta sembolize ettikleriyle birlikte araştırılır (Karagöz ve Akkaraca Köse, 2011: s. 374-375).

3.2. İnceleme

Şekil 1. Ön Kapak

Şekil 2. İç Kapak

Ön kapak düz anlamıyla incelendiğinde çeşitli objeler görülmektedir. En belirgin sembol kapağı ortalayan kolları yukarıya doğru açılmış kadın figürüdür. Kadın figürünün kollarına dallar dolanmış, saçları ise bu dallarla bütünlük oluşturacak şekilde ağaç dallarına benzer şekilde yukarıya doğru uzanmaktadır. Elleri dua eder şekilde yine yukarıya doğru açılmıştır. Kadının kollarını kesen yine albümün ön kapağını ortalayan, içerisinde Göktürk alfabesinden yazılar mevcut olan üçgen bir yapı mevcuttur. Bu yapı kare şekliyle birleşmekte, birleştiği noktada grubun ve albümün adı olan Nemrud yazısı bulunmaktadır. Yine ön kapağı ortalayan gökkuşakları mevcuttur. Bu gökkuşakları kadın figürünün sağ ve sol yanında yer almaktadır. Kadın figürünün hemen altında birbirine bezlerle bağlanmış kadın ve erkek figürleri bulunmaktadır. Bu figürler geleneksel şaman kıyafetleriyle resmedilmiştir. Ellerinde bendir benzeri davullar bulunmaktadır. Bu bendirlerden yine şaman inançlarını anımsatan saçaklar sarkmaktadır.

Albümün iç kapağında ön kapakta bulunan şaman figürleri mevcuttur. İki cebi birbirine bağlayan gökkuşağı tam ortada yer almaktadır. Yine sağ ve sol cebin uçlarında gökkuşakları mevcuttur. Sağ ve sol cebin ortasına taş heykeller yerleştirilmiştir. Sağ cebin ortasındaki taş heykel aslan başını anımsatmaktadır. Aslan başının üstünde yine Göktürk alfabesiyle yazılar bulunmaktadır. Yine ön kapakta yer alan üçgen figürler sağ ve sol cepte yer bulmuş, her iki üçgenin tepesinde de kare semboller yer almıştır.

Şekil 3. Ön kapak- Doğa Ana Sembolü

"Orada doğa anayı temsil ediyor. Kadının kendiyle bütün olması, doğaya tapınması ki benim biraz kafa olarak da yatkın olduğum bir şey, doğaya tapınmak. Yani benim düşüncem öyle kendi dinimi kendim yaratırım… ön bilgisi doğa oluyor, tabi, başka ne olabilir ki? Yani onu kollamak, onu korumak, ona tapınmak…." (B. Dengili Atlı, Işık Üniversitesi, 24.06.2016).

Kadın olarak ağaç ilk bakışta doğa anayı sembolize etmektedir. Besleyen ve büyüten kadınsal ilkelere bağlıdır. (Fontana, 1994: s. 103)

Şekil 4. Ön Kapak, Doğa Ana sembolü ayrıntı

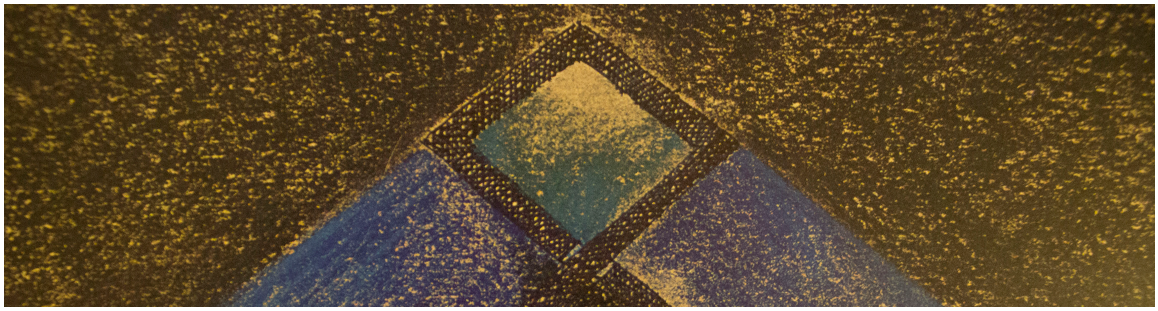
Şekil 5. Ön Kapak Dans Sembolü 1

Şekil 6. Ön Kapak Dans Sembolü 2

"Bak burada ellerde dua değil dans figürü var, dans. Dans ediyor. Biliyorsun grupta 3 tane Mert var. Onların adı yazılı, burada doğa ana onlara dans ediyor" (B. Dengili Atlı, Işık Üniversitesi, 24.06.2016).

Dans oluşum süreci, bir şeyin verilmesi durumu ya da zamanın geçişinin karşılığı olarak görülebilir. Hindu mitolojisinde Shiva'nın dansı zaman ve uzamın evrim içerisinde birleşmesini sembolize etmektedir. Evrensel bakışa göre ritmik bir sanat formu olarak yaratı sürecini sembolize edebilir. Bu yüzden dans büyünün en eski formlarından biri olarak görülmektedir. (Cirlot, 2001: s. 76)

Şekil 7. Ön Kapak Dağ Sembolü

"Adı Nemrud, Nemrud deyince dağ zaten ilk akla gelen, şunu koyuyorsun zaten. Ortak bir kompozisyonu yakaladın… O arkadaki üçgen dağı temsil ediyor aslında. O dağ birleştiği yerde kendiliğinden şaman, göktürk alfabesinin "b" harfi çıktı ve böylece dağların tepesine birer "b" harfi oturdu. Kendiliğinden oldu" (B. Dengili Atlı, Işık Üniversitesi, 24.06.2016).

Dağlar genelde genişleyerek büyür ve bu açıdan çok katmanlılık, evrenin genişlemesi, sarmal haline gelmesi maddeleştiemeye eş tutulabilir. Genel bir bakış açısıyla bakıldığında dağın etekleri ve tepesi meditasyon, ruhani yükselme, kutsanmışlarla ortaklığı sembolize edebilir. (Cirlot, 2001: s. 219-221)

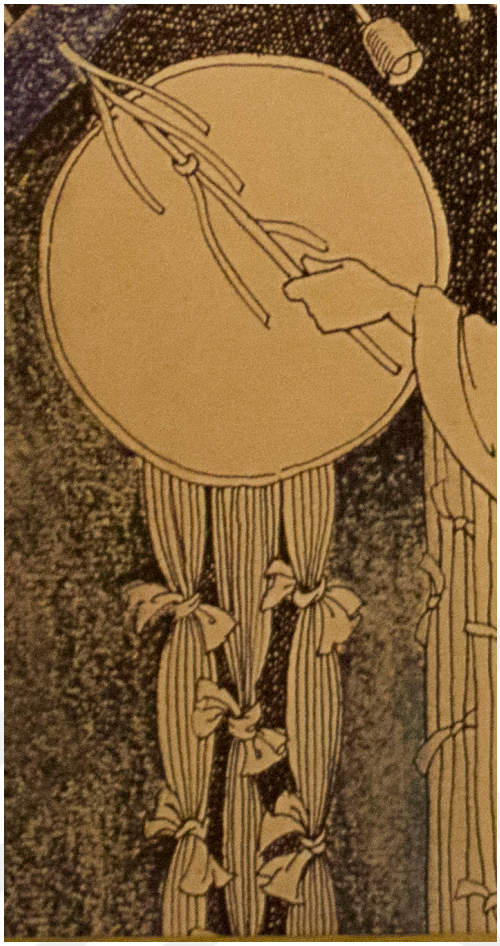
Kare formu sağlamlığı sembolize etmektedir. Durağan bir mükemmeliyeti vardır. Dünyasal ve maddeseldir. Güvenilirliği, dürüstlüğü, barınağı ve güvenliği ifade eder. (Fontana, 1994: s. 54)

Şekil 8. Ön Kapak Kadın-Erkek Sembolleri

"Nedir en önemlisi şaman büyücüler, büyücüleri tabii ki şuraya yerleştireceğim" (B. Dengili Atlı, Işık Üniversitesi, 24.06.2016).

İkizler yaratıcı doğa ve yaratılan doğayı sembolize eder. Bu ikililik bazen maskelerle ya da çok yönlü yaratığın tek bir dev, insan yada hayvana dönüşmesi şeklinde yer bulur. Cennetsel ikizler imkanları temsil eder, tek bir varlıkta eriyip biricikliğe dönüşür. Bu çoğu zaman mükemmel varlığın yaratılması anlamına gelmektedir. Dünyevi ikizler ise kırılmayı, ayrılmayı çatışma ya da mualefeti ifade edebilir. (Cirlot, 2001: s. 116-117)

Şekil 9. Ön Kapak Davul/Bendir Sembolü

Davul ilk varolan sesin sembolü ve sözlerin, geleneklerin ve büyünün aracısıdır. Davulların yardımı ile şamanlar coşkunluk haline daha rahat girebiliyorlardı. Çok önemli semboller olsa da ilkel davullarda bakılması gereken tek şey ritim ve titreşim değildir. Davul "yeryüzünün ağacı" diyebileceğimiz ağaçtan yapıldığı için ve yuvarlak şekli ve derisi sebebiyle toprak elementine gönderme yapmaktadır. (Cirlot, 2001: s. 89)

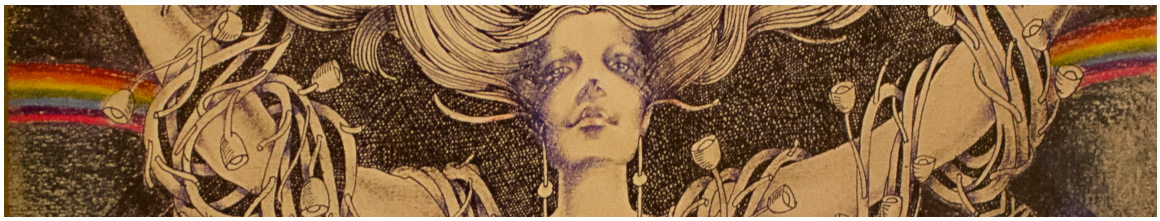
Davul ve dansa genel bir bakışla bakıldığında ritim ve dansın ilahi yaratı sürecine bir gönderme olduğu görülebilir. Kadın ile erkeği içgüdüsel olan doğalarına yaklaştırır. (Fontana, 1994: s. 74)

Şekil 10. İç Kapak Gökkuşağı Sembolü

"Şimdi bu işi şöyle yaparım, bir tane kapağım var, iki tane de iç var. Şimdi bunun devam etmesi lazım böyle, biri bambaşka biri başka biri başka değil. Ortadan kapanması lazım, ortadan kapanınca bu ortaya çok önemli bir figür gelemez, ortasından katlanacak gibi bunun önce kuralları var… Renk isteyince de buraya madem ki biz doğadan bahsediyoruz, ne oluyordu gökkuşağı oluyordu, başka bir şey olmuyordu zaten." (B. Dengili Atlı, Işık Üniversitesi, 24.06.2016).

Gökkuşağı gök tanrılarının tahtını ve dünya ile cennet arasındaki bağı sembolize eder. (Hall, 1996: s. 105) Gökkuşağı dünya ile cennet arasındaki ayrımı gösterdiğinden genellikle ilahi iletişim kanallarını da ifade etmek için kullanılır. (Fontana, 1994: s. 115)

Şekil 11. Ön Kapak Gökkuşağı Sembolü

Şekil 12. İç Kapak Aslan Başı Sembolü

“Bu taş heykelleri de şuraya koymalıyım. Zaten ondan sonra kendiliğinden geliyor figürler” (B. Dengili Atlı, Işık Üniversitesi, 24.06.2016).

Aslan genellikle altın, saklı güneş veya güneşin kendisine karşılık gelmektedir. Bu sebeple Mithras gibi güneş tanrılarının sembolüdür. Diğer üç hayvan sembolünü dengeleyerek yeryüzünü sembolize eder. Bu çıkarımlardan ayrı olarak aslan, canavarların kralı, gökyüzünün kartalına karşı yeryüzünün doğal hakimine karşılık gelmektedir. Gücün ve maskülen özelliklerin sahibidir.(Cirlot, 2001: s. 189-190)

Şekil 13. İç Kapak Göktürk Alfabesi Yazıları

“Mesela şaman ve Göktürk alfabesini öğrendim” (B. Dengili Atlı, Işık Üniversitesi, 24.06.2016).

SONUÇ

Günümüzde psychedelic kelimesi kültürelden farmakolojik arkaplana kadar pek çok alanda kullanılan bir kelime halini almıştır. Kelimenin kökeni Dr. Humphry F. Osmond'ın 50'lerde yaptığı deneylere dayansa da 60'larda Timothy Leary'nin önderliğinde yaşanan psikoaktif madde devriminde kültürel anlamı genişlemiştir.

Psikoaktif maddelerin dini ritüellerde kullanımı eski kültürlerden beri süregelmektedir. Bu maddelerin verdiği coşkunluk hissi dini coşkunluğa oldukça yakındır. Bu da psikoaktif maddelerin eski çağlardan beri kültürel amaçlarla kullanıldığını kanıtlamaktadır. 60'ların karşı-kültürü psikoaktif maddelerin verdiği coşkunluk hissini benimsemiştir. Hippiler bu hissiyatı özgürlük anlayışlarına taşımış, özgür ifade ve seçim haklarını savunmuş ve bu anlayışla günümüz kültürüne dahi etki etmişlerdir. Karşı-kültür bu coşkunluğu yaşamak için alternatif yollar da tespit etmiştir. Meditasyon, hipnoz ya da aşırı konsantrasyon hali de kişi de benzer bir psychedelic deneyim yaratabilmektedir. Psikoaktif maddeler tarafından değiştirilmiş algı durumlarına bu deneyimlerle de ulaşılabilinmektedir.

Psikoaktif maddelerin sonuçlarından en belirgin olanı görsel ve işitsel algıda yarattığı değişikliklerdir. Dönemin müzisyenleri algıda yaşanan değişimleri müziklerine taşımışlardır. Bu sayede LSD ile yaşadıkları anı şarkıların limitli sürelerinde dinleyicilerine aktarmışlardır. Psychedelic sanat sıklıkla poster ve albüm kapağı sanatında yer bulmuştur. Bu eserleri üreten sanatçıların bir kısmı karşı-kültür içerisinde yer alıp psikoaktif maddeleri kullansa da diğer kısmı hiç psikoaktif madde kullanmadığını iddia etmektedir. Bu da akıllarda LSD gibi maddelerin yarattığı imajların nasıl taşındığı sorusunu bırakmaktadır. Normal koşullarda bu maddeler beyni etkilemektedir ancak deneylerden ulaşılan sonuçlara bakıldığında maddelerin yaratıcılık üzerindeki etkisinin sadece anahtar görevi olduğu gözlenmektedir. Kullanılan maddeler zaten yaratıcı olan bireylerin ortaya çıkarttığı işlerde farka sebebiyet vermektedir. Bu maddeler ancak bir hayalperestin hayal gücünü

genişletmektedir. Bu da göstermektedir ki maddeler varolmayan herhangi bir estetik bakışı yaratmaktan uzaktır. Karakteristik özellikleri ise sözel kavramlar, zaman ve uzam dışılık, ego ve kimliğin ötesilik olan psychedelic deneyim bilincin yeni dünyalarına yapılan bir yolculuk olduğundan bu deneyimin kapsamı ve içeriğinin sınırsız olması doğaldır. ndedir. Yapılan araştırmalar ve deneyler sonucu görülmektedir ki bilincin sınırlarını genişleten bu deneyime duygusal yoksunluk, yoga egzersizleri, disiplinli bir meditasyon veya tamamen rastgele de ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

Ahlkvist, A. Jarl (2011). "What Makes Rock Music "Prog"? Fan Evaluation and the Struggle to Define Progressive Rock." Popular Music and Society, 34(5), 639-660

Berger, John (2009). Görünüre Dair Küçük Bir Teoriye Doğru Adımlar (Çev. B.Somay). İstanbul: Metis Yayınları

Bittner Wiseman, Mary (2012). "Roland Barthes." Şu kitapta: Haz./Ed Chris Murray. Yirminci Yüzyılda Sanatı Okuyanlar (Çev. S. Öncü). İstanbul: Sel Yayıncılık, 40-46

Burroughs, W., Allen Ginsberg (2014). Yage Mektupları (Çev. G. Gülbey). Kadıköy: Altıkırkbeş Yayın

Cirlot, J. E. (1971). A Dictionary of Symbols. London: Routledge

Coşkunal, Hakan (2016). "Madde madde madde bağımlılığı." Psikeart, 43, 16-17

Díaz, José Luis (2010). "Sacred plants and visionary consciousness." Phenom Cogn Sci, 9, 159-170

Erkal, Güven Erkin (2014). Türkiye Rock Tarihi 1: Saykodelik Yıllar. İstanbul: Esen Kitap

Ertuğrul, A., Murat Rezaki (2005). "Varsanıların Nörobiyolojisi". Türk Psikiyatri Dergisi, 16(4), 268-275

Fontana, David (1994). The Secret Language of Symbols: A Visual Key to Symbols And Their Meanings. San Francisco: Chronicle Books

Frith, Simon (1984). "Rock and the Politics of Memory." Social Text, 9(10), 59-69

Gönül, Ali Saffet (2016). "Bağımlılığın Beyindeki İzdüşümü." Psikeart, 43, 8-11

Hall, James (1996). Illustrated Dictionary of Symbols in Eastern and Western Art. Colorado: Westview Press

Hertz, Paul (1999). "Synesthetic Art: An Imaginary Number?" Leonardo, 32(5), 399-404

Huxley, Aldous (2015). Algı Kapıları: Cennet ve Cehennem (Çev. M. F. İmre). İstanbul: İmge Kitabevi

Fachner, Joerg (2002). "The psychedelic Journey into sound – expanding time and space". (Ed.) Kimi Karki, Rebecca Leydon ve Henri Terho. Eleventh Biannual IASPM Conference. Turku: IASPM-Norden, 308-320

Johnson, A., Mike Stax (2006). "From Psychotic to Psychedelic: The Garage Contribution to Psychedelia". Popular Music and Society, 29(4), 411-425

Jones, K. A., M. Blagrove, A. C. Parrott vd (2009) "Cannabis and Ecstasy/ MDMA: Empirical Measures of Creativity in Recreational Users". Journal of Psychoactive Drugs, 41(4), 323-329

Jones, Reese T. (2007). "Halüsinojenlere Bağlı Bozukluklar". Şu kitapta: Haz./Ed Benjamin J. Sadock ve Virginia A. Sadock. Comprehensive Texbook of Psychiatry(Çev. H. Aydın ve A. Bozkurt). Ankara: Güneş Kitabevi, 1238-1247

Karagöz, K., Melike Akkaraca Köse (2011). "Cartoons in World Politics: A Comparative Study of Design in Intercultural Communication?" (Ed.) Erkan Yüksel. 9th International Symposium Communication in the Millenium. 371-389

Krippner, Stanley (1968). "The Psychedelic State, The Hypnotic Trance, And the Creative Act." Journal of Humanistic Psychology, 8, 49-67

Lanni, C., Silvia C. Lenzken, Alessia Pascale, Igor Del Vecchio, Marco Racchi, Francesca Pistoia, Stefano Govoni vd (2008). "Cognition enhancers between treating and doping the mind". Pharmacological Research, 57, 196-213

Leary, T., Ralph Metzner, Richard Alpert vd (1992). The Psychedelic Experience: A manual based on the Tibetian Book of the Dead. New York: Citadel Press

Mayer-Gross, W. (1951). "Experimental Psychoses and Other Mental Abnormalities Produced By Drugs." British Medical Journal, 2(4727), 317-321

McKay, George (2015). "Introduction." Şu kitapta: Haz./Ed George Mckay. The Pop Festival: History, Music, Media, Culture. New York: Bloomsbury Academic, 1-12

Nichols, David E. (2004). "Hallucinogens." Pharmacology & Therapeutics, 101, 131-181

Pariser, David (2012). "Rudolph Arnheim." Şu kitapta: Haz./Ed Chris Murray. Yirminci Yüzyılda Sanatı Okuyanlar (Çev. S. Öncü). İstanbul: Sel Yayıncılık, 28-34

Prentiss, D.W., Francis P. Morgan (1896). Mescal Buttons. New York: The publishers Printing Company

Radenkova-Saeva, J. (2008). "Recreational Drugs and its Impact on Music Literature and Art." Biotechnology & Biotechnological Equipment, 22(2), 656-659

Reising, Russell (2009). "Melting Clocks and the Hallways of Always: Time in Psychedelic Music." Popular Music and Society, 32(4), 523-547

Saldanha, Arun (2009). "Music is Force." Massachusetts Review, 50(1/2), 70-80

Shaw-Miller, Simon (2014). "Synaesthesia." Şu kitapta: Haz./Ed Tim Shephard ve Anne Leonard. The Routhledge Companion to Music and visual Culture. New York: Routhledge, 13-24

Ten Berge, Jos (2002). “Jekyll and Hyde Revisited: Paradoxes in the Appreciation of Drug Experiences and Their Effects on Creativity.” Journal of Psychoactive Drugs, 34(3), 249-262

Ward, J., Daisy Thompson-Lake, Roxanne Ely, Flora Kaminski vd (2008). “Synaesthesia, creativity and art: What is the link?”. The British Psychological Society, 99, 127-141

Weiss, Kenneth J. (2010). “Book section: Essays and Rewiews.” The Journal of Psychiatry & Law, 38, 345-355

Whiteley, Gillian (2007). “Revisiting Psychedelia.” The Art Book, 14(4), 15-16

Wieder, L., Don H. Zimmerman (1976). “Becoming a Freak: Pathways into the Counter-Culture”. Youth Society, 7(3), 311-344

Windmaier, E. P., Hershell Raff, Kevin T. Strang vd (2014). İnsan Fizyolojisi: Vücut Fonksiyon Mekanizmaları (Çev. T. Özgünen). Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri